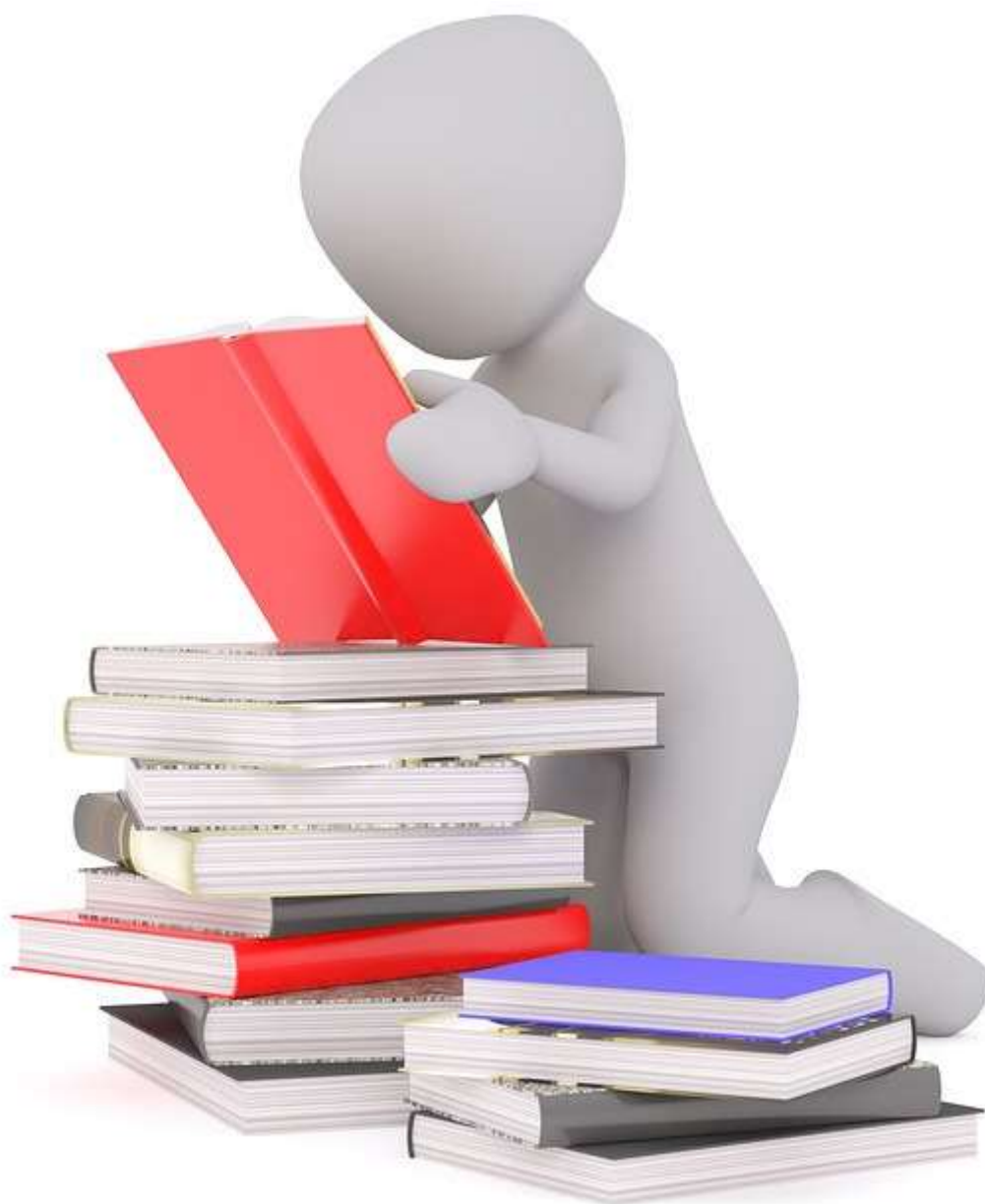

DZIECI ZE SPECYFICZNYMI PROBLEMAMI W NAUCE

ĆWICZENIA

Nabycie umiejętności sprawnego czytania, pisania i liczenia w pierwszych latach nauki szkolnej jest warunkiem koniecznym do zdobywania przez dziecko wiedzy na kolejnych etapach edukacji. Niektórzy uczniowie pomimo prawidłowego rozwoju intelektualnego, sprawnego wzroku i słuchu, znacznego wysiłku własnego, rodziców i nauczycieli mają poważne kłopoty z opanowaniem tych umiejętności. Przyczyną mogą być tu problemy o charakterze dyslektycznym związane z zaburzeniami korowej części jednego (lub kilku) z

analizatorów: wzrokowego, słuchowego, kinestetyczno-ruchowego.

Dzieciom tym można pomóc pracując nad usprawnieniem ich funkcji percepcyjno-motorycznych. Polega to na kształtowaniu zdolności do rozpoznawania i różnicowania: bodźców fonicznych (percepcja słuchowa), bodźców wizualnych (percepcja wzrokowa), bodźców kinestetycznych związanych z orientacją w schemacie ciała i przestrzeni oraz rozwijaniu sprawności motorycznej (motoryka mała i duża).

Niewiele szkół zatrudnia specjalistów od terapii pedagogicznej. **Wydaje się jednak, że każdy pedagog szkolny powinien umieć wskazać nauczycielom dodatkowe ćwiczenia, w tym także usprawniające funkcjonowanie percepcyjno-motoryczne dzieci, które mogliby włączać w tok zajęć lekcyjnych i zaproponować rodzicom do przeprowadzania z dzieckiem w domu.**

Poniżej przedstawiono ćwiczenia proponowane przez specjalistów. Ich opis poprzedzony został krótki słownikiem terminologicznym.

TERMINOLOGIA

Analizator

Złożony układ, w skład którego wchodzi narząd zmysłowy czyli receptor (odbierający informację - oczy, uszy, mięśnie), włókno nerwowe (odpowiedzialne za ich transmisję) oraz pewne obszary kory mózgowej (zachodzi w nich analiza i synteza docierających bodźców). Dzieci mogą mieć zupełnie sprawny wzrok i słuch lecz zaburzoną percepcję informacji wynikającą z nieprawidłowego działania korowej części analizatora.

Analiza i synteza

Rozkładanie na części i scalanie materiału wzrokowego (obrazki, wyrazy) lub słuchowego (dźwięki, zdania, słowa) w celu budowania całości obrazu, słowa; dokonuje się na poziomie mózgu.

Percepcja wzrokowa

Percepcja wzrokowa opiera się na zdolności do rozpoznawania i różnicowania kształtów, wymiarów położenia i kolorów oraz ich interpretacji przez następujące operacje myślowe:

- analiza i synteza,
- porównywanie,
- klasyfikowanie,

- uogólnianie,
- abstrahowanie.

Warunkiem prawidłowego przebiegu procesu wzrokowego spostrzegania jest anatomicznie dobrze zbudowany i funkcjonalnie sprawny narząd wzroku. Nie jest to jednak warunek jedyny, ponieważ interpretacja bodźców wzrokowych dokonuje się w mózgu. Uczniowie o obniżonym poziomie percepcji wzrokowej mają poważne trudności ze zróżnicowaniem kształtów.

Wiele kłopotów sprawia im nauka pisania, z tego względu, iż muszą dokonać zróżnicowania i zapamiętać kształt znaków graficznych (liter, cyfr itp.). Różnice w kształcie wielu z nich są niewielkie, a przez to dla dziecka z obniżoną analizą i syntezą wzrokową często niezauważalne.

Dzieci takie często mylą i zastępują jedne znaki innymi np.: a-d, u-w, t-ł, o-a, n-m, C-G, H-K, 1-7, 9-8-3, pomijają w pisaniu drobne elementy: przecinki, kropki, kreseczki, ogonki w literach. Stąd też mylą litery: e-ę, a-ą, o-ó, c-ć, s-ś, itp. Często też opuszczają litery w wyrazach, całe części wyrazów, wyrazy w zadaniu nie zauważając pomyłek.

Popołniają liczne błędy ortograficzne, ponieważ mają słabą pamięć wzrokową ortogramów.

Mylenie podobnych kształtów, a także niemożność wyodrębnienia poszczególnego kształtu z pozostałych powoduje występowanie trudności w czytaniu. Wyodrębnienie pojedynczych liter z pozostałych jest szczególnie trudne przy odczytywaniu pisma "pisanego", gdzie elementy łączą się ze sobą i izolowanie danych kształtów wymaga sprawnego przebiegu analizy i syntezy wzrokowej.

Z obniżonej percepcji wzrokowej wynika słaba zdolność tworzenia wyobrażeń wzrokowych. Dziecko gorzej przez to przyswaja wiadomości i zapamiętuje treści. Niektóre przedmioty jak na przykład geometria, geografia, historia, szczególnie wymagają sprawnego tworzenia i zapamiętywania wyobrażeń wzrokowych.

Przyswajanie wiadomości z tych przedmiotów nie poparte utrwalonymi obrazami, wyobrażeniami wzrokowymi sprawia omawianym uczniom szczególne trudności i wymaga od nich nieproporcjonalnie dużego wysiłku, by osiągnąć niewielki nawet sukces.

Ćwiczenia usprawniające funkcję analizatora wzrokowego powinny uwzględniać wszystkie jej aspekty:

- spostrzegawczość,
- analizę,
- syntezę,
- kierunkowość,
- pamięć wzrokową.

Za najistotniejsze elementy związane z percepcją wzrokową, mające wpływ na opanowywanie czytania i pisania, uznaje się: umiejętność szybkiego rozpoznawania obrazów wzrokowych (spostrzegawczość, automatyzacja procesu syntezy),

umiejętność ujmowania zależności między całością obrazu i jego elementami składowymi (analiza i synteza), orientację kierunkową i przestrzenną, pamięć wzrokową oraz koordynację wzrokowo-ruchową. Ważne jest rozwijanie takich dyspozycji, jak umiejętność przenoszenia następstwa czasowego na kolejność uszeregowania elementów w przestrzeni (np. układanie obrazków w kolejności, w jakiej były eksponowane) oraz nawyk porządkowania i śledzenia poziomych szeregów od strony lewej do prawej.

Wyrobienie tych umiejętności i nawyków jest bardzo ważne w przygotowaniu dziecka do pisania, ze względu na kierunek kreślenia liter w naszym piśmie oraz ze względu na przenoszenie kolejności głosek w wyrazie (następstwo czasowe) na kolejność liter (następstwo przestrzenne) w pisaniu ze słuchu.

Orientacja przestrzenna

Jednym z aspektów percepcji wzrokowej jest zdolność orientowania się w przestrzeni. Pierwszym etapem w rozwoju orientacji przestrzennej jest zdobycie przez dziecko orientacji w schemacie własnego ciała. Dalszy rozwój pojęcia przestrzeni kształtuje się wraz z rozwojem struktury gramatycznej języka w oparciu o werbalizację i obiektywizację danych spostrzeżeniowych z poszczególnych analizatorów.

Często zaburzenia orientacji przestrzennej występują przy nieprawidłowym przebiegu procesu lateralizacji, a więc wtedy, gdy stwierdza się lateralizację skrzyżowaną lub nieukończoną (słabą). Objawy zakłóceń w orientacji przestrzennej stwierdza się też często u dzieci z lateralizacją jednorodną, lecz lewostronna.

Dzieci z obniżoną orientacją przestrzenną dokonują tak zwanej inwersji statycznej czyli odwracania kształtów:

1. poprzez oś pionową, jak w przypadku mylenia liter p/g, d/b,
2. poprzez oś poziomą, jak w przypadku mylenia kształtów:

n b m l 6
- - - -
u p w j 9

Drugi rodzaj błędów to tzw. inwersje dynamiczne polegające na skomplikowanych zmianach dokonywanych w przestrzeni, jak na przykład:

- pismo lustrzane, które obserwujemy przy pisaniu pojedynczych liter, ale także wyrazów i całych zdań,
- przestawianie kolejności elementów:
 - liter (od - do),
 - cyfr (19-91),
 - sylab (zadanie - zanieda).

Inne cechy pisma charakterystyczne dla zaburzeń orientacji przestrzennej to:

- mylenie kierunku zapisu (dziecko pisze od strony prawej do lewej),
- zły wybór linijek w zeszytach,
- niewłaściwe rozmieszczenie zapisu na stronach zeszytu.

W efekcie zeszyt dziecka ma wygląd nieporządkny i często błędnie jest to interpretowane jako niedbalstwo z winy dziecka. Również rysunki dziecka są niewłaściwie rozplanowane w przestrzeni, przedmioty źle rozmieszczone na kartce, chaotycznie i bezładnie.

W czytaniu dziecko popełnia też charakterystyczne błędy: myli znaki graficzne, przestawia kolejność liter, sylab, zniekształcając brzmienie wyrazów. Często gubi się w tekście, przeskakuje, opuszcza linijki tekstu lub całe jego partie. Powoduje to niezrozumienie czytanego tekstu, a przez to niemożność nauczenia się zawartych w nim treści.

Uczenie się dodatkowo utrudnia słabe rozumienie stosunków przestrzennych i przestrzenno-czasowych (dawno, teraz, wkrótce, niedługo, potem, jutro, pojęcie pół roku, nazw dni tygodnia, miesiący itp.), . Szczególnie teksty zawierające okoliczniki miejsca (nad, pod, obok, między) stają się dla dzieci z obniżoną orientacją przestrzenną niezrozumiałe.

Szczególne trudności dziecko ma z takimi przedmiotami jak geografia (utrudnione rozumienie mapy i posługiwanie się nią), czy geometrii (wyobrażenia przestrzenne kształtu figur i zależności między poszczególnymi elementami).

Również poziom prac wykonywanych na zajęciach plastycznych jest niski na skutek trudności w rozplanowaniu przestrzeni.

Dzieci z obniżonym poziomem orientacji przestrzennej często słabiej wypadają na tle grupy w czasie zajęć gimnastycznych: psują szyk, wykonują niewłaściwe ruchy na skutek słabszej orientacji w schemacie własnego ciała i przestrzeni.

Percepcja słuchowa

Jest procesem rozpoznawania, różnicowania, zapamiętywania, analizowania i syntetyzowania dźwięków. Odbiór słyszanych dźwięków możliwy jest dzięki sprawnie działającemu analizatorowi słuchowemu, który składa się z:

- receptora odbierającego bodźce słuchowe (ucho), przekształcającego je na pobudzenie nerwowe,
- drogi słuchowej doprowadzającej pobudzenie nerwowe do mózgu,
- korowej części analizatora - miejsce dokonania i syntezy bodźców słuchowych,
- nerwów odśrodkowych przekazujących impulsy do mózgu.

Podstawowym warunkiem rozwoju spostrzeżeń słuchowych jest anatomicznie nieuszkodzony i funkcjonalnie sprawny analizator słuchowy (odpowiedzialny za słuch fizyczny), z kolei prawidłowa identyfikacja dochodzących do mózgu bodźców słuchowych jest warunkiem rozwoju mowy (tzw.słuch fonematyczny).

SŁUCH FONEMATYCZNY zwany też słuchem mownym - jest to zdolność do rozpoznawania i różnicowania dźwięków mowy (najmniejszych elementów składowych wyrazów czyli fonemów). Realizacją fonemu jest głoska.

Mowę rozumiemy dzięki funkcjonowaniu słuchu fonematycznego. Wymaga on operacji na poziomie analizy i syntezy słuchowej opartej na dużej sprawności percepcyjnej i poprawnych operacjach myślowych. Procesy te odbywają się na poziomie kory mózgowej. Dzięki słuchowi fonemowemu słyszymy różnice pomiędzy dźwiękami bardzo podobnymi np. p-b, t-d, k-g, itd.

Dziecku nie jest łatwo z potoku mowy wyodrębnić wyrazy, w wyrazach sylaby, w sylabach - głoski. Aby zrozumieć sens mówionego tekstu trzeba uchwycić kolejność głosek w wyrazie i umieć je zróżnicować.

ANALIZA SŁUCHOWA - to umiejętność wyodrębniania z potoku mowy: zdań, w zdaniach wyrazów, w wyrazach sylab, a w sylabach głosek z zachowaniem ich kolejności.

SYNTEZA SŁUCHOWA - to scalanie głosek, sylab i wyrazów w określone, złożone układy słuchowe.

PAMIĘĆ SŁUCHOWA - to pamięć wzorców słuchowych wyrazów tzn. pamięć ich długości (liczby sylab i głosek oraz ich kolejności w wyrazie).

Jest to również zdolność zatrzymywania w pamięci ciągów wyrazów połączonych związkami logiczno-gramatycznymi (np. dni tygodnia, nazw miesięcy, wierszy, piosenek itp.).

Różnicowanie dźwięków, ich analiza i synteza dokonują się - jak już wspomniano - na poziomie ośrodkowego układu nerwowego. Jeżeli ośrodek słuchowy kory mózgowej jest uszkodzony lub mniej sprawny, proces różnicowania, analizowania i syntetyzowania dźwięków przebiegają wadliwie.

Nie można mylić tych zaburzeń z niedosłuchem pochodzenia obwodowego, ponieważ dziecko z takimi zaburzeniami ma uszkodzone ucho lub nerw słuchowy, a nie ośrodek słuchu w mózgu. Dzieci z zaburzonym słuchem fonematycznym napotykają w toku nauki szkolnej, szczególnie zaś w nauce pisania i czytania, na trudności, których nie są w stanie same. mimo częstych wysiłków, przezwyciężyć.

W klasach początkowych dzieci z zaburzoną analizą i syntezą słuchową nie mogą zapamiętać i powtórzyć trudnych wyrazów i dłuższych wypowiedzi, słabo rozumieją bardziej skomplikowane polecenia słowne, same zaś mówią często niewyraźnie, niepoprawnie pod względem gramatycznym, ubogo pod względem słownikowym. Trudności w słuchowej syntezie wyrazu powodują, że dzieci te czytają wolno, zmieniają odczytywane wyrazy na inne (często zbliżone sensem), z ogromną trudnością składają sylaby i wyrazy. Rozumienie czytanego tekstu jest niepełne (mylone jest znaczenie wyrazów o brzmieniu podobnym).

W zakresie pisania z pamięci dzieci o obniżonym poziomie analizy i syntezy słuchowej popełniają szereg błędów, między innymi opuszczają litery lub całe sekwencje literowe, przestawiają i przekręcają wyrazy, zmieniają szyk zdania.

Pisanie odbywa się powoli i z wielkim trudem. Największe niepowodzenia spotykają jednak te dzieci przy pisaniu ze słuchu. Trudnością dla nich jest różnicowanie głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, również syczących (s, c, z, dz) i szumiących (sz, cz,

ż, dź), odróżnianie samogłosek nosowych (ą, ę) od zespołów dźwiękowych "on", "om", "en", różnicowanie zmiękczeń (ś-ci, ć-ci, ń-ni itp.).

Motoryka (lokomocja) duża

Ogólna sprawność ruchowa przejawiająca się w płynności ruchów całego ciała (ich całkowitej koordynacji) i kontroli nad nim.

Cechy charakterystyczne opóźnienia ruchowego :

- niechęć do czynności i zabaw ruchowych,
- niesprawność ruchów całego ciała (ruchy nieskoordynowane, kanciaste),
- ogólne spowolnienie ruchowe,
- zakłócenie koordynacji wzrokowo - ruchowej w zabawach i zadaniach, w których ruch odbywa się pod kontrolą wzroku (łapanie piłki, gra w klasy),
- zaburzenie równowagi,
- niezgrabność w pokonywaniu przeszkód,
- słabe panowanie nad szybkością i siłą,
- trudności w integracji wszystkich mięśni w celu wykonania skoordynowanego działania,
- nadmierna męczliwość, słaba kondycja fizyczna,
- niechęć do czynności i zabaw ruchowych.

Motoryka (lokomocja) mała

Prawidłowa sprawność manualna rąk przejawia się właściwym tempem wykonywanych czynności i właściwą precyzją ruchów dłoni i palców. W przypadku niezręczności manualnej utrzymuje się:

- nadmierne bądź za małe napięcie mięśniowe (stąd mała precyzja), kurczowe trzymanie ołówka silne przyciskanie, częste współruchy (języka, dłoni)
- zaburzona szybkość ruchów np. dłoni lub palców, trudności w majsterkowaniu, wycinaniu, szyciu, zapinaniu guzików itp.,
- niewłaściwa koordynacja wzrokowo-ruchowa, trudności w rysowaniu, pisaniu (brzydkie pismo, brak połączeń między literami, zmiana wielkości i kąta nachylenia pisma, wolne tempo pisania, niestaranne zeszyty, kleksy, pogięte kartki, liczne skreślenia i poprawki).

Strona motoryczna umiejętności pisania polega na skoordynowaniu ruchów ręki - ramienia, przedramienia, nadgarstka i palców. W początkach nauki szczególną trudność sprawia dziecku zharmonizowanie dużych (ramię i przedramię) i małych ruchów (dłoń, nadgarstek, palce) z równoczesną

umiejętnością włączenia odpowiednich napięć poszczególnych grup mięśni. Kolejny problem, to konieczność posługiwania się szeregiem drobnych, nieznacznie tylko zróżnicowanych ruchów przy stałej zmianie ich kierunków (w górę, w dół - ruchy podbiegające) przy jednoczesnym zachowaniu kierunku pisma (od lewej strony ku prawej - ruchy postępujące). Wreszcie dziecko musi dbać o organizację przestrzenną i rytmiczność pisma (miejsce rozpoczynania wyrazów, rozmieszczenie w liniaturze, utrzymanie właściwych odstępów oraz rozmiarów liter,

Lateralizacja (stronność ciała)

Lateralizacja, to większa sprawność jednej strony ciała od drugiej, która nie ogranicza się wyłącznie do pracy rąk, choć najwyraźniej zaznacza się właśnie w czynnościach manualnych. Występuje ona również w przypadku nóg oraz parzystych narządów zmysłu zwłaszcza oczu.

Jeśli chodzi o słuch, to przejawem dominacji stronnej jest między innymi fakt, że jedni ludzie słuchawkę telefoniczną przykładają chętniej do prawego, a inni do lewego ucha.

Lateralizacja kształtuje się stopniowa wraz z wiekiem i ogólnym rozwojem ruchowym dziecka. Za określoną stronność ciała odpowiada przeciwległa półkula mózgowa. Wyróżnia się różne typy lateralizacji.

W zależności od tempa procesu lateralizacji spotykamy dzieci:

- wczesnie zlateralizowane,
- późno zlateralizowane.

W zależności od siły procesu lateralizacji:

- dzieci silnie zlateralizowane,
- dzieci słabo zlateralizowane.

W zależności od strony, która manifestuje większość wykonywanych przez nią czynności może występować dominacja (tzw formuła lateralizacyjna):

- jednorodna (prawostronna lub lewostronna),
- skrzyżowana,
- nieustalona.

Lateralizacja nieustalona (gdy dziecko jest słabo zlateralizowane) jest najczęściej przejawem ogólnego opóźnienia ruchowego dziecka.

Dzieci z tą lateralizacją mają trudności w orientacji przestrzennej, mylą często prawą i lewą stronę swojego ciała i zdecydowanie częściej popełniają błędy w określaniu

strony ciała osoby stojącej na przeciwko. Mają też trudności z właściwym wskazaniem stron świata, orientacji w terenie itp.

ĆWICZENIA USPRAWNIAJĄCE MOTORYKĘ DUŻĄ I OGÓLNA KOORDYNACJĘ RUCHOWĄ

Cel:

- rozwój ruchów wielkich;
- Usprawnienie manipulacji przedmiotami;
- Doskonalenie koordynacji ruchów całego ciała.

Zabawy z elementami płynnych ruchów obu ramion.

Toczenie, pełzanie, rzucanie, chwytanie, odbijanie. Można wykorzystać piłki, woreczki, kółka, obręcze itp.

Zabawy z elementami rytmicznych ruchów zmiennych obu ramion.

Ruchy płynne, rytmiczne ruchy zmienne, naśladowanie ptaków, samolotów, "orły na śniegu" itp.

Manipulowanie różnymi przedmiotami.

Skakanka, balon, piłka, woreczek, kule papierowe.

Kreślenie dużych płynnych ruchów różnego typu linii.

W powietrzu, na tablicy, na dywanie, na dużym arkuszu papieru, gazecie.

Ćwiczenia równowagi i orientacji.

- Chodzenie po narysowanej linii, ławeczce gimnastycznej, równoważni, krawężniku itp.
- Chody i marsze ze zmianą kierunku ruchu na określony sygnał (dźwiękowy, wzrokowy).

Usprawnianie czynności samoobsługowych.

Zapinanie guzików, zawiązywanie, sznurowanie.

Zagadki ruchowe.

Imitowanie i odgadywanie czynności jako ćwiczenia wyobraźni i pamięci ruchowej.

Zabawy zręcznościowe w sali.

Bilard, kręgle inne.

ĆWICZENIA USPRAWNIAJĄCE KOORDYNACJĘ WZROKOWO- RUCHOWĄ I PRECYZYJNE RUCHY RĄK (MOTORYKA MAŁA)

Ćwiczenia te stanowią ostatni etap przygotowania dziecka do nauki pisania. Mogą być one wykorzystywane również w toku zajęć rozwijających analizę i syntezę wzrokową i orientację przestrzenną.

Dobre rezultaty daje ich prowadzenie także w okresie właściwej nauki pisania, poprzedzając nimi każdorazowo ćwiczenia w pisaniu.

Strona motoryczna umiejętności pisania polega na skoordynowaniu ruchów ręki - ramienia, przedramienia, nadgarstka i palców. Układ kostny i mięśniowy dziecka w wieku 6-7 lat nie jest jeszcze w pełni rozwinięty, dlatego też w początkach nauki pisania szczególne trudności sprawia dziecku:

- zharmonizowanie dużych (ramię, przedramię) i małych ruchów ręki (dłoń, nadgarstek, palce) z równoczesną umiejętnością włączenia odpowiednich napięć poszczególnych grup mięśni;
- konieczność posługiwania się szeregiem drobnych, nieznacznie tylko zróżnicowanych ruchów przy stałej zmianie ich kierunków (w górę, w dół - ruchy podbiegające) przy jednoczesnym zachowaniu kierunku pisania (od lewej strony ku prawej - ruchy postępujące);
- organizacja przestrzenna i rytmiczność pisma (miejsce rozpoczynania wyrazów, rozmieszczenie w liniaturze, utrzymanie właściwych odstępów oraz rozmiarów liter.

Cel ćwiczeń:

1. Korektywny:

- likwidowanie zbyt silnego chwytania narzędzia pisarskiego;
- likwidowanie zbyt silnego nacisku wywieranego na nie w trakcie rysowania;
- likwidowanie silnego napięcia mięśniowego, krępującego swobodne ruchy ręki.

2. Usprawniający:

- o wyrabianie swobodnych, płynnych ruchów ręki podczas malowania, ale mieszczących się w obrębie wyznaczonej płaszczyzny,

3. Doskonalący:

- o wykonywanie szybkich, lekkich, swobodnych i precyzyjnych ruchów dłonią podczas malowania.

4. Relaksacyjny.

Rysowanie równocześnie obiema rękami.

- a. Na arkuszu papieru dziecko maluje równocześnie obiema rękami proste linie poziome ku środkowi, doprowadzając do zetknięcia linii w jednym punkcie. Można wyznaczyć punkt zbieżności coraz bardziej na lewo i dopingować dziecko do równoczesnego dojścia obu rąk do tego punktu („Wyścig” obu rąk).
- b. Prowadzący rysuje ołówkiem proste i dość duże kształty (ok. 25 cm) np. spirale, kontury skrzydeł motyla itp. Dziecko maluje równocześnie obiema rękami wzdłuż linii narysowanej przez prowadzącego.

Malowanie palcem maczanym w farbie klejowej, a potem malowanie pędzlem, kredką różnych dużych (a potem coraz mniejszych) form kolistych i spiralnych, najpierw na dużym formacie papieru, a potem na coraz mniejszym. Np. malowanie kół, baloników, jabłuszek, piłeczek, kłębuszków, ślimaczków itp. Przy tym należy zwrócić uwagę na to, aby okrężny ruch ręki miał kierunek przeciwny ruchowi wskazówek zegara - aby był w ten sposób zgodny z kierunkiem pisania wielu liter, np. e, d itp.

Malowanie suchym palcem lub patykiem na zamalowanej świeżą farbą klejową powierzchni papieru. Dziecko zamalowuje swobodnym, rozmachowym ruchem pas papieru o wymiarach 15 cm na 50 cm. Zanim farba zdąży wyschnąć, rysuje palcem wskazującym kłębuszki, spirale itp. Na namalowanej klejową farbą arkuszu z bloku, dziecko rysuje palcem lub patykiem przedmioty i kompozycje wg własnego wyboru.

Malowanie prostych wzorów w formie szlaczków grubym pędzlem lub patykiem.

Dziecko otrzymuje pasek papieru o wymiarach 12 cm X 40 cm, a prowadzący rysuje początek szlaku. Dzieciom mniej sprawnym można narysować szlaczek ołówkiem, a one namalują go po wyznaczonej linii. Stopniowo zwężamy szerokość pasków papieru, np. do 7 cm, potem polecamy namalować wzór w szerokich liniach (ok. 3 cm). Stopniowo doprowadzamy dziecko do rysowania szlaczków w zeszytach o trzech liniach. Zwiększamy również stopień trudności wzorów, wprowadzając kredkę. Kiedy dziecko opanuje już wzory faliste ciągle, kształtujące płynność ruchu (nie wymagające odrywania ręki), możemy ćwiczyć umiejętność dowolnego zatrzymywania i przerywania ruchu przy pomocy odpowiednich wzorów, np. uczeń rysuje: kółko - kwadrat - kółko itp. Bardzo kształtujące są również szlaczki wykonywane na

kratkowanym papierze.

Odtwarzanie układów linearnych z elementów powtarzających się cyklicznie, różniących się kształtem lub kolorem (np. kwadrat, kółko, trójkąt; białe kółko, czerwone kółko, niebieskie kółko itp.) w liniaturze, zgodnie z kierunkiem pisania.

Rysowanie szlaczków literopodobnych w liniaturze, w zmniejszającym się stopniowo wymiarze aż do liniatury zeszytu, według stopnia trudności: wodzenie po wzorze, kończenie rozpoczętego wzoru i odwzorowywanie.

Rysowanie za pomocą szablonów figur geometrycznych i nieskomplikowanych przedmiotów, według stopnia trudności: szablony wewnętrzne (wycięty otwór w tekturce lub tworzywie) i szablony zewnętrzne (wycięty kształt do obrysowania).

Obwodzenie konturów według podanego wzoru:

- a. Pogrubianie konturu. Dziecko otrzymuje rysunek o słabo zaznaczonym konturze. Ma za zadanie pogrubienie istniejącego konturu przy użyciu pędzla, kredki, patyka.
- b. Przerysowanie konturu rysunku przez kalkę techniczną. Dziecko otrzymuje rysunek o wyraźnie zaznaczonym konturze, na rysunek ten nakłada kalkę techniczną, którą przymocowujemy pineskami do podłożonej pod rysunek drewnianej deseczki. Zadaniem dziecka jest dokładne przerysowanie konturu.

Wypełnianie konturów:

- a. Zamalowywanie farbami płaszczyzny wyznaczonej konturem. Dziecko otrzymuje rysunek konturowy. Powinno pokryć płaszczyznę oznaczoną konturem farbą wodną lub klejową w taki sposób, aby nie przekroczyć konturu, lecz dokładnie go wypełnić. To samo może wykonać przy pomocy kredek.
- b. Kolorowanie obrazków o zaznaczonych konturach, przy pomocy kredek.
- c. Wklejanie wycinanek w uprzednio przygotowany kontur.

Dziecko otrzymuje wycięte z kolorowego papieru figury geometryczne (później może je samo przygotować) oraz karton papieru z zaznaczonymi konturami tych samych figur. Zadanie dziecka polega na dokładnym przyklejeniu każdej figury w miejsce zaznaczone odpowiednimi konturami. Kreskowanie - wypełnianie konturów kolorem za pomocą równoległych kresek poziomych lub pionowych (z zachowaniem kierunków od lewej do prawej i od góry do dołu), Rysowanie wzorów po śladzie kropkowym lub kreskowym.

Kreślenie kształtów graficznych za pomocą kreski łączącej wyznaczone uprzednio punkty.

- a. Dziecko otrzymuje karton na którym oznaczone są wierzchołki trójkąta, kwadratu, rombu itp. Zadaniem dziecka jest połączenie tych punktów. W ćwiczeniach tych można posługiwać się różnymi przyborami, a więc np. pędzlem i farbami klejowymi, kolorowymi kredkami, długopisem, tuszem itp. Przy poważniejszych zaburzeniach koordynacji wzrokowo-ruchowej, ćwiczenia rozpoczynamy od zadań angażujących główne ruchy ramienia i przedramienia. (Dziecko kreśli duże figury za pomocą dużych narzędzi na dużym arkuszu papieru, umocowanym na tablicy). W dalszej kolejności przechodzimy do ćwiczeń angażujących ruchy dłoni i palców oraz uruchamiamy stopniowo staw nadgarstkowy.
- b. Dziecko otrzymuje karton, na którym narysowano początek ornamentu geometrycznego. Dalszą część tego ornamentu wyznaczają punkty. Łącząc punkty dziecko powinno kontynuować rysowanie ornamentu.

Kopiowanie przez kalkę techniczną obrazków o różnej tematyce, np. domków, kwiatów, ptaków, grzybków oraz liter i wyrazów pisanych i drukowanych. Początkowo dziecko kopiuje ołówkiem, a następnie piórkiem i tuszem. Może nakleić skopiowane obrazki na kartonie, podpisać je kolorową kredką albo stempelkami z literami alfabetu, a także pokolorować je.

Stemplowanie.

Stemplami wykonanymi z drzewa lub gumy, dziecko komponuje szlaczki figur geometrycznych, od lewej do prawej strony. Np. odbija na przemian: trójkąt, krzyżyk itp. Następnie może komponować różne wzory z tych stempli — tworzyć z nich domki, kwiaty itp. Inny rodzaj stempli, np. przedstawiających zabawki, zwierzęta itp. można - po odbiciu w zeszyte - pokredkować lub pomalować. Posługując się takimi stemplami można robić z dziećmi albumiki zwierząt, kwiatów itp.

Wydzieranki i wycinanki zrobione z kolorowych papierków można naklejać na białe tło i pędzlem umazanym w czarnym tuszu zamalować kontury. Tematy wydzieranek i wycinanek mogą być związane z przeprowadzanymi zajęciami, mogą to być warzywa, owoce, kwiaty itp.

Układanki, gdzie dziecko musi ułożyć z drobnych elementów, np. z kolorowych kołeczków, czy figur geometrycznych pewną całość. Mozaiki, pozwalające utworzyć np. tematyczny obrazek wg wzoru.

Wycinanie z papieru z uwzględnieniem stopnia trudności: cięcie po linii prostej, falistej, wycinanie form geometrycznych i konturowych rysunków.

Układanie i przyklejanie na kartce wzorów z kolorowego papieru.

Figury geometryczne, np. kwadraty i prostokąty powinien początkowo przygotować prowadzący, dziecko układa z nich wzory (na przemian — kwadrat, prostokąt) i przykleja poszczególne części na karton. W późniejszych ćwiczeniach, sam uczeń może obrysować potrzebne mu kształty, posługując się odpowiednimi szablonami, a następnie wyciąć i nakleić. Przy tym zawsze trzeba zwracać uwagę na to, aby uczeń wykonywał szlak od lewej do prawej strony.

Origami: łódeczki, samoloty, czapki, kwiaty itp.

Szycie ścięciem fastrygowanym - przewlekanie igły z nitką przez otworki w tekturce.

Nawlekanie koralików.

Przewlekanie sznurków przez otworki w tekturkach.

Zwijanie sznureczka, wężyka igelitowego według wzoru, np. spirali, kwadratu itp. Modelowanie (plastelina, modelina i inne tworzywa), zaczynając od prostych form, jak kulki czy wałeczki, do coraz bardziej złożonych, wymagających łączenia różnych elementów.

Modelowanie (plastelina, modelina i inne tworzywa), zaczynając od prostych form, jak kulki czy wałeczki, do coraz bardziej złożonych, wymagających łączenia różnych elementów.

Majsterkowanie oraz wykonywanie ludzików, zwierząt itp. z różnorodnego materiału, np. z kasztanów, słomy, patyczków, skrawków materiału według wzoru oraz zgodnie z własną kompozycją dziecka.

Montowanie konstrukcji z gotowych elementów: klocków, krążków itp.

Ćwiczenia sprawnych ruchów palców i rozluźniające napięcie mięśniowe.

Naśladowanie gry na pianinie, pisanie na maszynie, odtwarzanie rytmu deszczu, strząśnięcie wody z palców, wytrzepywanie piasku z rękawa itp.

ĆWICZENIA USPRAWNIAJĄCE PERCEPCJĘ SŁUCHOWĄ

Słuch fonematyczny, czyli zdolność różnicowania dźwięków mowy (fonemów) oraz słuch fonetyczny, czyli umiejętność identyfikacji i wymawiania poszczególnych dźwięków, składają się na słuch mowny. Dojrzałość słuchu mownego oraz procesów

analizy i syntezy słuchowej wyrazów decyduje o tym, czy dziecko będzie mogło osiągnąć powodzenie w nauce czytania i pisania. Szczegółowe cele ćwiczeń percepcji słuchowej to usprawnienie:

- koncentracji na bodźcach słuchowych;
- umiejętności różnicowania dźwięków i ich lokalizacji w czasie i przestrzeni;
- analizy i syntezy słuchowej;
- prawidłowej artykulacji;
- pamięci słuchowej ;
- koordynacji słuchowo-wzrokowej i słuchowo-ruchowej;

Ćwiczenia dotyczące tych umiejętności powinny być prowadzone w formie zabawowej i nie trwać zbyt długo, ponieważ dla dzieci z zaburzeniami analizatora słuchowego są bardzo męczące.

Rozpoznawanie barwy dźwiękowej na różnych instrumentach.

Potrzebne są instrumenty, z których można wydobyć dźwięk o tej samej wysokości, ale różniący się barwą (np. flet prosty, ksylofon dziecięcy, gitara).

Prowadzący gra na nich dźwięk o tej samej wysokości, np. dźwięk C (Do), a dziecko słuchając, obserwuje instrumenty, z których dźwięki te pochodzą. Następnie prowadzący poleca dziecku, aby zamknęło oczy i wydobywa te same dźwięki na jednym z instrumentów. Zadaniem dziecka jest wskazanie, z którego instrumentu pochodzą usłyszane dźwięki. Ćwiczenie-zabawę powtarza się tak długo, aż wszystkie instrumenty zostaną rozpoznane na podstawie barwy słyszanego dźwięku. Ćwiczenie można urozmaicić w ten sposób, że instrumentom przyporządkowane są wcześniej przygotowane np. kolorowe kartoniki. Dziecko wskazuje kartonik w zależności od instrumentu, z którego pochodzi dźwięk.

Rozpoznawanie przedmiotów na podstawie barwy dźwięku.

Prowadzący uderza drewnianą pałeczką (ołówkiem) w różne przedmioty (np. metalowy kubek, szklanka, pęk kluczy, drewniany klocek itp.), prosząc uprzednio dziecko, aby obserwowało je i wsłuchiwało się w dźwięki jakie wydają. Następnie dziecko ma odgadnąć z zamkniętymi oczami, o które przedmioty prowadzący ponownie uderza.

Ćwiczenie można urozmaicić przyporządkowując przedmiotom przygotowane uprzednio wycięte figury geometryczne. Prowadzący, uderzając np. o szklankę, pokazuje jednocześnie figurę kwadratu, uderzając o metalowy kubek, pokazuje prostokąt itd.

Następnie poleca dziecku, aby odwróciło się i unosiło w górę tą figurę geometryczną, która "pasuje" do słyszanego w danej chwili dźwięku. Zaletą ćwiczenia jest jego wielofunkcyjność, ponieważ ćwiczy u dziecka jednocześnie percepcję słuchową i wzrokową oraz koordynację słuchowo-ruchową i wzrokowo-ruchową.

Ćwiczenia wrażliwości słuchowej (koncentracji na bodźcu słuchowym, różnicowaniu dźwięków, pamięci słuchowej).

- Wysłuchiwanie i różnicowanie dźwięków dochodzących z najbliższego otoczenia i ich lokalizacja (szmery, szelesty, stuknięcia, odgłosy kroków, pojazdów itp.).
- Dziecko rozpoznaje dźwięki (nagrane, odtwarzane z Internetu) np. zgniatanego papieru, drewnianego klocka spadającego na posadzkę, śmiechu dziecka, jadących samochodów, plusku wody; głosy ptaków np. kury, gęsi, indyka, wrony, sroki, wróbla, innych zwierząt: psa, kota, krowy, konia, świni, owcy itd.

Ćwiczenia koordynacji słuchowo-ruchowej i orientacji kierunkowej.

Prowadzący wydaje dziecku polecenia np. podnieś prawą rękę - lewą rękę; prawą ręką pokaż prawe ucho, oko, nogę; lewą ręką dotknij prawego ucha itp. Odtwarzanie struktur dźwiękowych wg wzorów.

- Prowadzący rozkłada klocki w dowolnym układzie, np. (..), (. ..), (.. ..) (...), (..). Mały odstęp oznacza krótką przerwę czasową, duży odstęp - dłuższą przerwę czasową. Następnie stuka ołówkiem według przedstawionego układu. Dziecko odtwarza stukanie wzorując się na układzie klocków i stukaniu prowadzącego.
- Dziecko odtwarza wystukiwanie różnych struktur. Wzorem są wystukiwnia prowadzącego (bez ułożonych klocków).
- Prowadzący wystukuje układ. Dziecko układa z klocków usłyszaną strukturę.

Reagowanie na wyraz zaczynający się na określonej głosce.

Prowadzący mówi wyrazy dowolne prosząc uprzednio dziecko o reagowanie (kłaśnięcie, podniesienie ręki) na umówioną głoskę, np. "k". Segregowanie obrazków wg pierwszej głoski.

- Dziecko wyszukuje na polecenie obrazek zaczynający się na „g” a kończący na „a” itp.
- Prowadzący rozkłada zestaw obrazków np. 15, w tym po 5 obrazków zaczynających się na różne głoski, np. o, a, i lub k, t, ch. Dziecko grupuje je wg głoski początkowej nazywając je.

Wyodrębnianie słów na początku, w środku i na końcu zdania.

Prowadzący głośno i wyraźnie mówi zdanie składające się z dwóch i więcej słów. Następnie prosi dziecko, aby powtórzyło je kilka razy. Po chwili pyta: *jakie słowo słyhać na początku zdania, jakie w środku i na końcu?* Dzieci mówią usłyszane słowa zgodnie z poleceniem prowadzącego.

Segregowanie obrazków według określonego kryterium.

Prowadzący rozkłada zestaw obrazków oraz liter odpowiadających pierwszej literze

wyrazu. Ćwiczący mówi: *poszukaj obrazki, których nazwy zaczynają się na "o"* (okno, oko, okulary) i równocześnie pokazuje etykietkę ze znakiem graficznym "o". Instrukcja może również polegać na podaniu głoski ze słuchu (bez pokazywania etykiety z literą) lub na pokazaniu litery bez jej nazywania.

Różnicowanie słuchowe wyrazów przy pomocy rozsypanki obrazkowej.

Prowadzący rozkłada obrazki z rysunkami rzeczy, zwierząt:

- o podobnym brzmieniu np. bucik – budzik, bąk - pąk, myszka – miska, młot - płot, rak - mak, sanki - pisanki, osa - kosa, kółka - jaskółka, łódka - kłódka, buty – budy, góra – kura, narty - karty itp.;
- różniących się jedną wewnętrzną głoską, np. lis - las, dym - dom, półka - piłka, wagon - wazon, syrenka - sarenka, bat - but, baran - banan, szczur - sznur, pajac - pałac, laska - lalka itp.;
- różniących się końcową głoską lub o różnych przedrostkach, np. koń kot, pan paw, koń - kosz, wóz wór, kret - krem, róg - rów, lis - list, ryba - rybak, ręka - rękaw, słoń - słońce, ul - ulica, cukier - cukierek itp.

Głośno i wyraźnie wymawia nazwę tego co przedstawia obrazek i prosi dziecko o jego wskazanie.

Wyodrębnienie wyrazu w zdaniu.

Prowadzący prosi dziecko: *powiedz jeden wyraz z tego zdania "dom jest duży", "kot ma długi ogon", "pies szczeka", "mama gotuje obiad" itp.*

Wyodrębnianie słów na początku, w środku i na końcu zdania.

Prowadzący głośno i wyraźnie mówi zdanie składające się z dwóch i więcej słów. Następnie prosi dziecko, aby powtórzyło je kilka razy. Po chwili pyta: *jakie słowo słyhać na początku zdania, jakie w środku i na końcu?*.

Przeliczanie wyrazów w zdaniu.

Prowadzący podaje instrukcję: *śłuchaj uważnie i policz ile słyszysz wyrazów w tym zdaniu: "dzieci piszą, dzieci starannie piszą, dzieci starannie piszą zadanie domowe"*.

Przeliczanie wyrazów w zdaniu.

Prowadzący podaje instrukcję: *śłuchaj uważnie i policz ile słyszysz wyrazów w tym zdaniu: "dzieci piszą, dzieci starannie piszą, dzieci starannie piszą zadanie domowe"*.

Podział zdań na wyrazy.

Prowadzący dyktuje zdania, dziecko dzieli je na wyrazy, wystukuje palcem lub rysuje schemat na tablicy.

Przestrzenne przedstawianie wyrazów w zdaniu.

Dziecko wymawia kolejne wyrazy ze zdania podanego uprzednio przez prowadzącego

i jednocześnie odcina fragmenty z przygotowanego paska papieru, układając je poziomo od strony lewej do prawej. Stara się dostosować długości odcinanych elementów do długości wymawianego wyrazu (dłuższy wyraz - dłuższy fragment odciętego paska).

Podział wyrazów na sylaby.

Prowadzący rozpoczyna ćwiczenie piosenką, którą dziecko dobrze zna. Po odśpiewaniu piosenki wolno wypowiada jej tekst z podziałem słów na sylaby, zachowując dość długie pauzy między nimi. Dziecko powtarza za prowadzącym.

Podział wyrazów na sylaby.

Prowadzący rozkłada zestaw obrazków na których są np. koło, lina, palec, buty, szyja, piłka, ptaki itp. Dziecko nazywa obrazki, następnie dzieli wyrazy na sylaby i dalej wystukuje ilość sylab. To samo ćwiczenie można wykonać z wyrazami trzysylabowymi (samochód, wiewiórka, komputer itp.) i wielosylabowymi (telewizor, filiżanka, lokomotywa, hulajnoga itp.).

Kończenie wyrazów dwusylabowych w oparciu o obrazki.

Prowadzący rozkłada szereg obrazków na stole, podaje początkową sylabę, dziecko znajduje odpowiedni obrazek i dopełnia sylabą (bu-ty, ry-ba).

Segregowanie obrazków wg ilości sylab.

Prowadzący rozkłada na stole zestaw obrazków zawierających wyrazy o różnej ilości sylab Dziecko grupuje obrazki wg ilości sylab.

Dokonywanie syntezy sylabowej.

Prowadzący wypowiada znane dziecku słowo z podziałem na sylaby, robiąc długie pauzy. W czasie tych pauz dziecko wykonuje jakąś czynność, np. pięć kłaśnieć w dłonie. Następnie prowadzący prosi, aby odgadło jaki to jest wyraz.

Jeśli dziecko nie potrafi tego zrobić, prowadzący powtarza wyraz robiąc mniejsze przerwy między wypowiedzianymi sylabami. Odgadnięte słowo dziecko może zapisać.

Wyodrębnianie sylab na początku, na końcu i w środku słowa.

Prowadzący mówi słowa składające się z kilku sylab. Dziecko po wysłuchaniu wyodrębnia sylaby na początku, na końcu i w środku słów.

Jeżeli dziecko umie już czytać, ćwiczenie to można przeprowadzić, posługując się rozsypanką sylabową. Prowadzący wypowiada słowa, a dziecko układa wyrazy z sylab. Następnie pyta: *jaką sylabę słyszysz na początku słowa? Jaką na końcu? Jaką w środku?* Po wyodrębnieniu przez dziecko określonych sylab, prowadzący zmienia tok postępowania -wypowiada sylaby, a dziecko określa ich lokalizację, w wyrazach. Na zakończenie dziecko może zapisać ułożone wyrazy (przepisuje lub pisze z pamięci).

Tworzenie wyrazów zaczynających się określoną sylabą.

Prowadzący podaje (wypowiada) określoną sylabę,, a dziecko tworzy zaczynający się

na nią wyraz (wyrazy). W ćwiczeniu tym można posłużyć się dominem sylabowym. Polega ono na dokładaniu kostek (kartek) z wyrazami, których sylaby początkowe „pasują” do sylab końcowych już położonych kostek (kartek).

Rozpoznawanie sylab w usłyszanych słowach.

Prowadzący wolno i wyraźnie wypowiada słowa, a dziecko klaszcze (stuka w bębenek) kiedy usłyszy umówioną sylabę. Rozpoznawanie dyktowanych sylab w rozsypance. Prowadzący ma przygotowaną kopertę z różnymi sylabami:

- podobnymi — pa, po, pu, pe, py, pi;
- różnymi — sa, la, lo, ko, te, pi.

Dyktuje sylaby, dziecko wyszukuje je z rozsypanki.

Uzupełnianie brakujących sylab w wyrazach (tekst z lukami).

Ćwiczenie można przeprowadzić za pomocą rozsypanki sylabowej. Prowadzący układa sylaby w wyrazy, opuszczając w niektórych wyrazach sylaby na początku, w środku i na końcu wyrazu. Dziecko ma je uzupełnić sylabami z rozsypanki. Podobne ćwiczenia można prowadzić dla utrwalenia zasad pisowni z "ó", "rz" itd. Wówczas zadanie dziecka będzie polegało na uzupełnianiu brakujących sylab z określoną głoską zgodnie z obowiązującą zasadą pisowni.

Wyszukiwanie sylab i składanie z nich wyrazów i zdań.

Zdanie napisane np. na kartonie prowadzący rozcina na wyrazy, a wyrazy na sylaby. Dziecko układa z rozsypanki wyrazy, a z nich zdanie. Jeśli ma trudności, prowadzący podpowiada, jak brzmi zdanie.

Rozpoznawanie samogłoski na początku wyrazu i na końcu wyrazu.

Ćwiczący podaje szereg wyrazów np. Ola, Ala, ul, Adam, igła, oko, as, auto, Ewa:

- dziecko podaje pierwszą głoskę;
- dziecko podaje ostatnią głoskę;
- dziecko podaje środkową głoskę.

Tworzenie sylab z określoną samogłoską.

Prowadzący podaje samogłoskę, a dziecko tworzy dowolne sylaby (przy użyciu ruchomego alfabetu):

- a - at, ap, as, al, ak, am;
- o - po, to, so, ko, lo, ro.

Rozpoznawanie spółgłosek w sylabie ze słuchu.

Prowadzący podaje różne sylaby, dziecko wyróżnia spółgłoskę: to, ko, me, fi, la, so, zu, me, pi.

Podział wyrazów na głoski.

Prowadzący mówi wyrazy, a dziecko dzieli je na głoski i wystukuje palcami lub rysuje schemat kreskami.

Synteza głosek ze słuchu.

- Prowadzący rozkłada na stole różne obrazki, podaje nazwę (p-o-l-e, k-o-ł-o), a dziecko podaje obrazek i syntezę wyrazu.
- Prowadzący podaje dowolny wyraz (głoskuje - p-i-ł-k-a), dziecko podaje wyraz (synteza) piłka (bez obrazka).
- Prowadzący podaje wyraz: zupa, osa, buda, kopa. Dziecko zamienia ostatnią głoskę, np. na "y".

Wyszukiwanie z obrazków wyrazu najdłuższego lub najkrótszego.

Ćwiczący rozkłada na stole kilka obrazków i mówi: *wyszukaj obrazek, którego nazwa jest najkrótsza, najdłuższa.*

Układanie nowych wyrazów z pierwszych głosek wyrazów podanych.

Prowadzący wypowiada wolno i wyraźnie słowa, a następnie poleca dziecku, aby wyodrębniło pierwsze głoski w tych słowach i zapisały je na przygotowanych kartkach papieru. Po napisaniu liter dzieci odczytuje nowy wyraz.

Przykład: prowadzący wypowiada słowa: *las, auto, teczka, echo, motyl*. Dziecko wyodrębnia pierwsze głoski i zapisuje wyraz "latem".

Wyrazy, z których dzieci mają wyodrębnić pierwsze głoski, mogą być ilustrowane obrazkami.

Różnicowanie dźwięczności.

- Prowadzący poleca dziecku wymawiać na zmianę głoskę dźwięczną oraz odpowiadającą jej bezdźwięczną z zatkanymi uszami np.:
 - p - b - p - b, p - b;
 - t - d, t - d, t - d;
 -
 - w - f, w - f, w - f.
- Dziecko powtarza odczytywane przez prowadzącego zestawienia sylab:
 - paba, pobo, pebe, pyby, bapa, bopo, bepe, bypy;
 - tada, todo, tede, tydy, data, doto, deie, dyty;
 - saza, sozo, suzu, seze, syzy, zasa, zoso, zese, zysy.

Segregowanie obrazków według pierwszej głoski (różnicowanie dźwięczności).

Prowadzący przygotowuje zestaw par obrazków, których nazwy rozpoczynają się głoską dźwięczną i bezdźwięczną (w jednakowej liczbie) oraz kartoniki z literami, np. "b" i "p" "t" i "d" itd. Zadaniem dziecka jest podanie pierwszej głoski nazwy obrazka,

a następnie umieszczenie go pod odpowiednią literką (kojarzenie dźwięku z obrazem graficznym litery).

Różnicowanie słuchowe głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych.

Dziecko otrzymuje dwa krążki, czerwony i niebieski. Prowadzący informuje je, że będzie wypowiadał kolejno spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne. Zadaniem dziecka jest podniesienie krążka czerwonego, gdy usłyszy głoskę dźwięczną i niebieskiego, gdy bezdźwięczną.

Uzupełnianie liter oznaczających spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne w wyrazach.

Prowadzący przygotowuje na kartkach dwie serie wyrazów z kropkami wstawionymi w miejsce liter oznaczających spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne w nagłosie i śródgłosie.

Przykład:

I seria:

. ut (but)
. er (ser)
. an (pan)
. lot (plot)
. mok (smok)
. rut (drut)
. ran (kran)
. amek (zamek)
. arka (tarka)
. arnek (garnek)

II seria:

ka . a (kasa)
ko . a (koza)
la . o (lato)
lo . y (lody)
ma. a (mapa)
tor. a (torba)
fo . a (foka)
wa. on (wagon)
uz. a (uzda)
us. a (usta)

Zadaniem dziecka jest uzupełnienie brakujących liter. Prowadzący pyta: *jaki to wyraz? Jakiej literki tu brakuje?* Jeśli dziecko ma problem z identyfikacją wyrazu, prowadzący pomaga mu podając wyraz lub hasło, np.: *smok - mieszkał w jamie pod Wawelem*. W przypadku trudności z ustaleniem właściwej głoski (litery) prowadzący poleca, by dziecko wymówiło głoskę kilkakrotnie, sprawdzając jej dźwięczność przez dotknięcie ręką krtani. Na zakończenie dziecko zapisuje. z pamięci lub ze słuchu opracowane wyrazy.

Różnicowanie głosek opozycyjnych.

- Prowadzący pokazuje obrazki przedstawiające dwa desygnaty, a dziecko nazywa je.
- Prowadzący nazywa poszczególne obrazki, a dziecko je pokazuje.

Przykłady par wyrazów z głoskami opozycyjnymi:

półka - bułka, pal - bał, pas - bas, budy - buty, domek - Tomek, kość - gość, pije -

bije, kosa - koza, pasek - piasek, bucik - budzik, koziół - kociół, sieci - siedzi, piec - pies, kosz - kos, kos - koc, piórko - biurko. **Dobieranie liter do słyszanych głosek.**

Dziecko otrzymuje kartoniki z wypisanymi literami: p b, t d, g k, d g, p g, m w, z s, i j, sz ż, cz sz, ś ć, ć ź, si ś, ci ć, zi ź, dź ć. Prowadzący wymawia wyrazy np. *siano* – *świeca*. Dziecko ma wybrać odpowiedni kartonik, w tym wypadku "si" i "ś" Analiza zdania na wyrazy, sylaby, litery.

Dziecko wymawia zdania, dzieli je i przedstawia graficznie:

_____ zdanie jedno

_____ _____ _____ _____ wyrazy cztery

_____ _____ _____ _____ _____ _____ sylab sześć

. liter trzynaście.

W następnej fazie prosimy by dziecko wpisało nad kreskami kropkami, kolejno zdania, wyrazy, sylaby, litery.

Wyznaczanie kolejnego miejsca eksponowanej głoski w wyrazie.

Prowadzący przygotowuje zestaw po 4 wyrazy, eksponując w każdym zestawie 1 literę, występującą w miejscu 1-4.

Przykłady zestawów:

l	g	d	f	n	b
las	gaz	dom	fura	nora	bok
Ola	Agata	Adam	oferma	dno	obawa
pole	organy	moda	kufer	pani	zabawa
stal	targ	Wanda	traf	kran	torba
ł	c	s	t	m	z
łza	cyrk	sok	tor	mak	zupa
płot	ocet	osa	atak	umowa	Iza
pałka	owca	nos	Antek	komar	koza
stołek	łowca	włos	fant	plama	okaz

Informujemy dziecko, że podyktujemy mu 4 wyrazy. Każdy wyraz będzie miał tę samą literę (wymieniamy o jaką literę chodzi) występującą w innym miejscu (dla przykładu dobrze jest przećwiczyć zestaw 1). Wyrazy wypowiadamy w kolejności dowolnej, różnej od kolejności występowania eksponowanej głoski. Dziecko ma zapamiętać 4 usłyszane wyrazy i podać najpierw ten, w którym dana głoska jest na pierwszym miejscu w wyrazie, następnie na drugim itd. W analogiczny sposób postępujemy z następnymi zestawami.

Słuchowe rozpoznawanie samogłosek w wyrazie. Prowadzący daje uczniowi arkusz papieru z narysowanymi, oddzielnymi od siebie ramkami. W ramkach umieszczone są w różnych układach litery "a" i "o": a, o, aa, oo, ao, oa, ooa, ooa, aoo. Samogłoski te są kolorystycznie zróżnicowane (np. "a" czerwone, "o" niebieskie).

a

o

aa

oo

ao

ooa

oao

ao

Następnie dyktuje kolejno wyrazy z przygotowanej listy:

las	rok	tata	grad	noc	boso
woda	klasa	wagon	sobota	plac	łoto
stop	głowa	balkon	kolano	trawa	samolot

Dziecko wpisuje je w kolumnie pod właściwą ramką, z odpowiednio uszeregowanymi samogłoskami, zaznaczając "a" czerwonym, "o" niebieskim kolorem. Przed wpisaniem wyrazu dziecko głośno wymawia poszczególne głoski. Po napisaniu, wszystkie wyrazy głośno odczytuje. W analogiczny sposób można przygotować ćwiczenia, w których zastosowane będą inne, zamieniane przez dziecko litery: np. u-y, b-d, m-n itp.

Słuchowe rozpoznawanie wyrazów "ul", "las", "rak" w innych wyrazach.

Prowadzący pisze czerwonym kolorem na oddzielnej kartce i w wydzielonej kolumnie jeden z wyrazów: "ul", "las", "rak" i wręcza ją dziecku. Następnie dyktuje zestaw słów zawierających ten wyraz.

UL

ulica
Ulka
okulary
kula

RAK

burak
wrak
arak
nieborak

LAS

atlas
klasa
dryblas
kolasa

ulga
wulkan
tulipan
mulina
Julek

barak
traktor
brak
Kraków
praktykant

balast
melasa
klaser
plaster
blask

Dziecko wpisuje na kartce usłyszany wyraz w ten sposób, by wyraz UL (las, rak) był zawsze w jednej kolumnie i wpisany czerwonym kolorem. Np.

		U	L				
	K	U	L	A			
O	K	U	L	A	R	Y	
	T	U	L	I	P	A	N

Różnicowanie słuchowe kilku (2, 3, 4) spółgłosek w wyrazie.

Prowadzący dzieli arkusz papieru na trzy części. Górną część przeznacza dla wyrazów z 2 spółgłoskami, środkową - dla wyrazów z 3 spółgłoskami, ostatnią - dla wyrazów z 4 spółgłoskami. Dyktuje dziecku następujące wyrazy: tort, sklep, most, warstwa, tlen, zlew, spływ, kran, blok, spryt, garstka, plan, park, krew, pstrąg, post, wzrok, wstręt, wzlot. Zachowuje wolne tempo pracy, by dziecko mogło spokojnie słuchowo przeanalizować każdy wyraz. Dziecko głośno informuje, ile i jakie spółgłoski wyróżnia w usłyszonym wyrazie, po czym wpisuje wyraz w odpowiedniej części kartki, a grupę spółgłosek eksponuje czerwonym kolorem.

ĆWICZENIA USPRAWNIAJĄCE PERCEPCJĘ WZROKOWĄ

Na percepcję wzrokową składają się złożone procesy analizy i syntezy zachodzące w mózgu. Rozważając związane z nią problemy należy najpierw wykluczyć u dziecka istnienie wad wzroku, a więc nieprawidłowej budowy anatomicznej oka. Korekcja wad w tym zakresie, to sprawa okulisty. Dzieci o obniżonym poziomie percepcji wzrokowej mają zasadnicze trudności ze zróżnicowaniem kształtów, stąd ich problemy z nauką pisania. Błędy w pisaniu są również konsekwencją słabej pamięci wzrokowej. Przyczyną popełnianych błędów ortograficznych jest słaba pamięć wzrokowa ortogramów.

Mylenie podobnych kształtów, a także niemożność wyodrębnienia poszczególnego kształtu z pozostałych powoduje występowanie trudności w czytaniu. Wyodrębnienie pojedynczych liter z pozostałych jest szczególnie trudne przy odczytywaniu pisma „pisanego”, gdzie elementy łączą się ze sobą i izolowanie danych kształtów wymaga sprawnego przebiegu analizy i syntezy wzrokowej. Prowadzone z dzieckiem ćwiczenia usprawniające funkcję analizatora wzrokowego powinny uwzględniać takie jego funkcje jak:

- spostrzegawczość;
- analizę;
- syntezę;
- kierunkowość;
- pamięć wzrokową.

Za kluczowe elementy związane z percepcją wzrokową, mające wpływ na opanowywanie czytania i pisania, uznaje się:

- umiejętność szybkiego rozpoznawania obrazów wzrokowych (spostrzegawczość, automatyzacja procesu syntezy);
- umiejętność ujmowania zależności między całością obrazu i jego elementami składowymi (analiza i synteza);
- orientację kierunkową i przestrzenną;
- pamięć wzrokową oraz koordynację wzrokowo-ruchową.

Rozpoznawanie przedmiotów na obrazkach pokazywanych bardzo krótko.

Prowadzący pokazuje dziecku obrazek przez krótką chwilę i następnie chowa go. Dziecko ma powiedzieć, co jest na obrazku. Ćwiczenie to może również przyjąć formę gry parami. Dwoje dzieci mających jednakową liczbą obrazków siedzi naprzeciwko siebie. Jedno pokazuje obrazek, drugie rozpoznaje, co on przedstawia. Następnie drugie dziecko pokazuje obrazek a pierwsze mówi, co na nim jest

narysowane i tak na przemian.

Dobieranie części do całości.

Prowadzący przygotowuje dwa komplety obrazków. Całe i takie same, ale przecięte na dwie części. Rozkłada przed dzieckiem całe obrazki, a następnie pokazuje mu - z drugiego kompletu - górną połówkę jednego z nich. Dziecko ma położyć ją na właściwym obrazku.

W następnych ćwiczeniach można eksponować dolne części obrazków, które są trudniejsze do rozpoznania.

Układanie figur według wzoru, z pamięci i bez wzoru.

Prowadzący przygotowuje (np. wycina z brystolu) różne figury geometryczne, tak by można z nich było układać różne kompozycje. Wykonuje dwa zestawy tych figur o identycznym kształcie i rozmiarach (można wykorzystać klocki typu „mozaika”).

Biorąc pod uwagę stopień trudności ćwiczenia, należy uwzględnić trzy etapy:

- kompozycje według przedstawionego wzoru. Dziecko ma przed sobą ułożoną przez prowadzącego określoną kompozycję; obserwując ją, układa taką samą; prowadzący pokazuje dziecku określony układ figur, prosi, aby dokładnie się przyjrzało i zapamiętało, jak są ułożone. Następnie proponujemy dziecku, aby ułożyło tak samo;
- prowadzący daje dziecku zestaw figur i zachęca, aby ułożył z niego jakąś kompozycję: ("coś ładnego").

Układanie figur z patyczków i klocków.

Ćwiczenie polega na układaniu z patyczków modeli figur (kwadraty, prostokąty, romby, trójkąty oraz różne kombinacje tych figur) lub liter: A, T, K, F, E, H, I, L, M, N, Y itd. Ćwiczenia tego typu mogą, być urozmaicane poprzez układanie z patyczków figur geometrycznych przestrzennych.

Składanie pociętych figur z papieru (kwadrat, trójkąt, koło, romb) według wzoru.

Prowadzący kładzie przed dzieckiem kolejno całe figury, prosząc, aby dokładnie im się przyjrzało. Następnie dziecko otrzymuje figury w częściach i ma z nich (najpierw z 4, a potem z 6 i 8) złożyć taką samą figurę jak ta, którą obserwuje.

Składanie pociętych obrazków (bez wzoru).

Prowadzący podaje dziecku przygotowane obrazki zwierząt, owoców, ptaków itp. pocięte na równe części (4,6,8 i więcej). Instruuje: *z tych pociętych obrazków można ułożyć cały obrazek, spróbuj to zrobić.* Jeżeli dziecko ma trudności z ułożeniem, prowadzący informuje je co ma przedstawiać każdy obrazek.

Uzupełnianie braków na obrazkach. Prowadzący przygotowuje kilka (kilkanaście) par obrazków. Jeden obrazek z każdej pary powinien być pozbawiony jakiejś części, np. ptak - dzioba, pojazd - koła, grzebień - zęba, koło - szprychy, okulary - szkiełka, dłoń - palca, kot - wąsów, zegarek - wskazówki, oko - źrenicy itp. Pokazuje dziecku kolejno rysunki z brakującymi elementami i mówi: *przyjrzyj się tym obrazkom i powiedz, czego w nich brakuje*. Jeżeli dziecko nie może zidentyfikować brakujących części, należy mu pokazać obrazek kompletny i zachęcać, aby porównało obrazki i wskazało część brakującą.

Dopasowywanie części obrazków do całości.

Prowadzący przygotowuje obrazki zwierząt (np. psa, kota, krowy, konia, kozy, świni) oraz osobno rysunki ich kończyn. Pokazuje dziecku najpierw obrazki zwierząt prosząc, aby dobrze im się przyjrzało, następnie pokazuje obrazki kończyn i poleca, aby dopasowało je do oglądanych zwierząt.

Wyszukiwanie różnic między obrazkami.

Prowadzący przygotowuje obrazki różniące się między sobą drobnymi szczegółami i część obrazków identycznych — podwójnych.

- Dziecko otrzymuje 2 obrazki podobne. Zadanie polega na odszukaniu i wskazaniu różnic między nimi.
- Dziecko otrzymuje serię obrazków różniących się nieznacznymi szczegółami. W serii znajdują się 2 obrazki jednakowe. Zadaniem dziecka jest ich odnalezienie.
- Dziecko otrzymuje 2 jednakowe zestawy, zawierające kilka obrazków różniących się od siebie różnymi szczegółami. Zadaniem dziecka jest dobranie pary takich samych obrazków z obydwu zestawów.

Kreślenie kształtów graficznych w powietrzu.

- Prowadzący „kreśli” palcem w powietrzu proste figury geometryczne (koło, trójkąt, kwadrat). Zadaniem dziecka jest naśladowanie tych ruchów. Jeśli dziecko ma duże trudności przy naśladowaniu ruchów – prowadzący wykonuje ręką dziecka odpowiednie ruchy.
- Prowadzący „kreśli” palcem w powietrzu kształty wybranych liter. Dziecko naśladuje jego ruchy z jednoczesną artykulacją. Najpierw w powietrzu, a potem na materiale stawiającym mały opór, np. na tacy z piaskiem lub kaszą.

Odtwarzanie z pamięci uprzednio zaobserwowanych elementów wzrokowych oraz stosunków przestrzennych, jakie między nimi zachodziły.

Do ćwiczeń należy przygotować: kilka drobnych przedmiotów (gumka, ołówek, linijka, agrałka, kreda itp.), figury geometryczne (wycięte z kolorowego papieru i naklejone na karton) — koło, kwadrat, trójkąt. Przebieg ćwiczenia:

- prowadzący układa na stole kilka przedmiotów. Zadaniem dziecka jest zapamiętanie jak największej ich liczby oraz wskazanie miejsc, na których leżały. Przykładowo, prowadzący eksponuje dwukrotnie te same przedmioty, ale zmienia się ich układ. Zadaniem dziecka jest wskazanie różnic między dwoma kolejno eksponowanymi układami przedmiotów;
- prowadzący układa na stole figury geometryczne z kolorowego papieru. Zadaniem dziecka jest ułożyć po pewnym czasie te same figury w tych samych miejscach. W kolejnych ćwiczeniach skraca się czas ekspozycji i wydłuża przerwę między ekspozycją a wykonaniem zadania;
- prowadzący rysuje w obecności dziecka proste figury geometryczne. Zadaniem dziecka jest odtworzenie z pamięci kształtu figur i ich położenia w stosunku do siebie oraz w stosunku do kartki papieru.

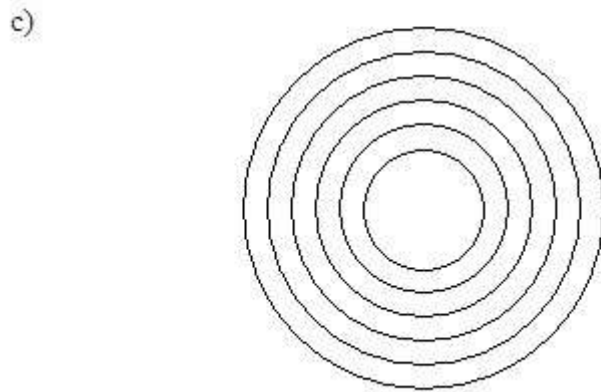
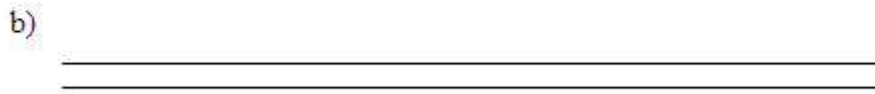
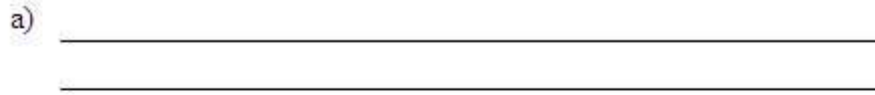
Odtwarzanie na tablicy flanelowej układów przestrzennych. Prowadzący przygotowuje tablicę flanelową, elementy takie jak domy, drzewa, ptaki, dzieci itp. Dziecko pod dyktando układa na tablicy obrazek, dla ułożenia którego konieczne jest rozumienie określeń słownych oznaczających układy przestrzenne, zależność między przedmiotami (np. mniejszy - większy). Np. dziecko na środku tablicy ma ustawić dom, nad domem umieścić ptaki, obok domu drzewo. Między drzewem a domem ma stać dziewczynka. Można pomóc dziecku w przypadku trudności, wyjaśniając pojęcia lub używając określeń prostszych.

Dziecko może również rysować obrazek na kartkach kratkowanego papieru na podstawie słownej instrukcji. Musi wyłonić z tekstu istotne określenie kierunków i stosunków przestrzennych i musi je prawidłowo zrozumieć oraz zastosować przy rysowaniu. Prowadzący poleca zaznaczyć na środku kartki punkt (kropkę na skrzyżowaniu linii) i od tego momentu wydaje polecenie prowadzenia linii np. *prowadź ołówek trzy kratki wyżej, teraz jedną kratkę w lewo, teraz jedną kratkę niżej* itp. Prowadzący musi wcześniej narysować sobie na kratkowanym papierze kilka prostych rysunków schematycznych.

Na kartkach z brystolu prowadzący przygotowuje trzy rysunki:

- a. dwie proste równoległe w odległości 1 cm;
- b. dwie proste równoległe w odległości 5 mm;
- c. okrąg o promieniu 4 cm oraz kilka okręgów wewnętrznych o zmniejszających się promieniach co 5 mm.

Zadanie dziecka polega na narysowaniu ołówkiem linii pomiędzy liniami już narysowanymi tak, aby ich nie przeciąć. Zamiast ołówka można użyć cienką wskazówkę.

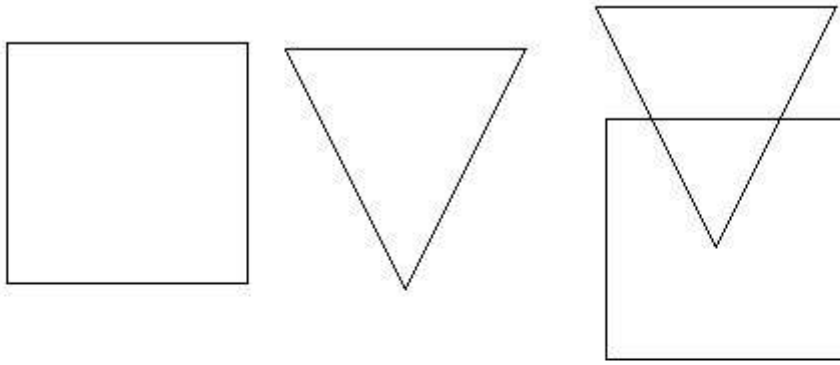
Różnicowanie przecinających się figur.

Na kartkach z brystolu prowadzący rysuje przecinające się figury:

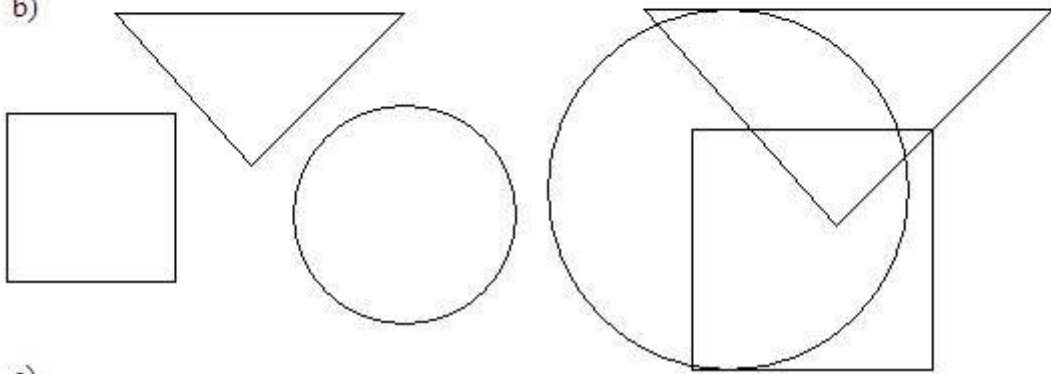
- a. kwadrat i trójkąt;
- b. kwadrat, trójkąt i okrąg;
- c. kwadrat, prostokąt, trójkąt, romb, okrąg.

Osobno wykonuje rysunki pojedynczych figur, tj. kwadratu, trójkąta, prostokąta, rombu i okręgu. Prowadzący pokazuje dziecku pojedyncze figury i poleca, aby takie same odnalazło wśród figur przecinających się. Następnie dziecko obrysowuje figury kolorowymi kredkami, wodząc po konturze (każdą figurę, innym kolorem).

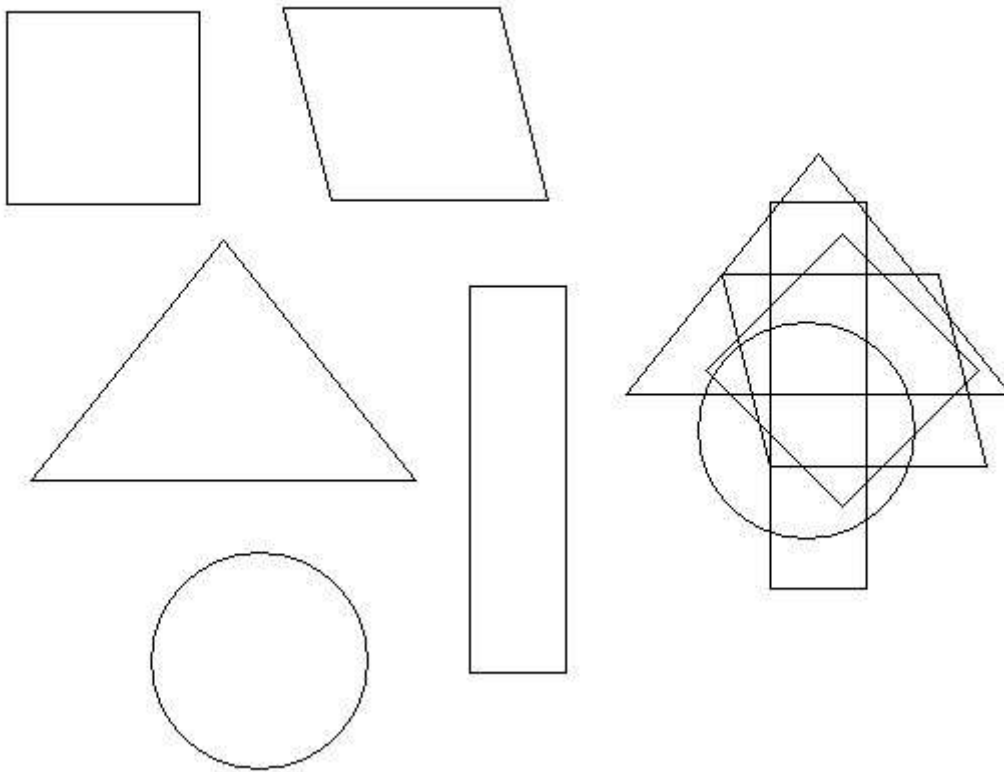
a)

b)

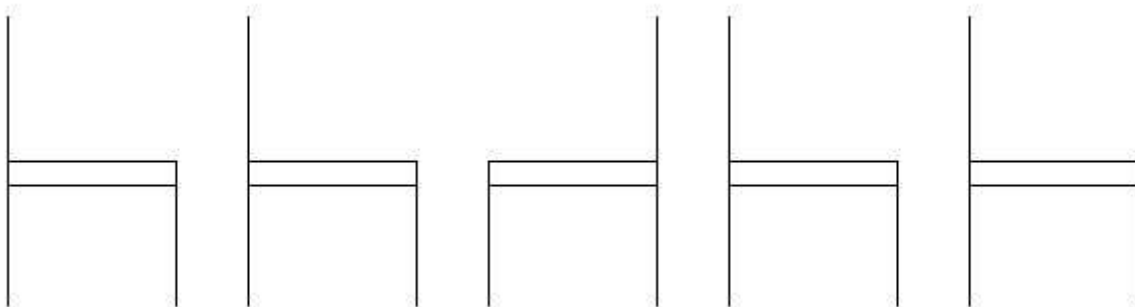

c)

Różnicowanie położenia figur w przestrzeni.

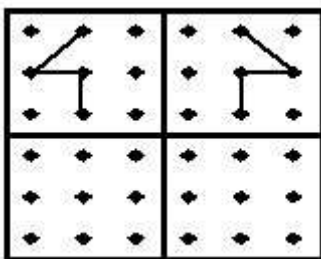
Prowadzący przygotowuje rysunek pięciu krzesełek tak, aby 4 z nich miały identyczne położenie, a jedno - inne. Zadaniem dziecka jest wskazanie krzesełek, które mają takie samo położenie w przestrzeni, oraz tych, które różnią się położeniem od pozostałych. Ćwiczenia można utrudnić, dorysowując dowolną liczbę krzesełek - figur, przy czym niektóre z nich powinny mieć identyczne położenie w przestrzeni. (Krzesełka można zastąpić innymi figurami asymetrycznymi, np. sierp księżycy, filiżanka z uszkiem itp.)

Percepcja stosunków przestrzennych.

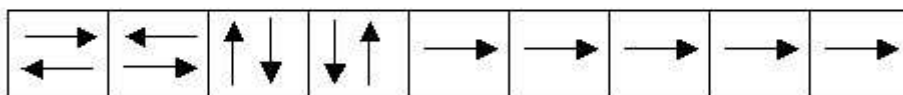
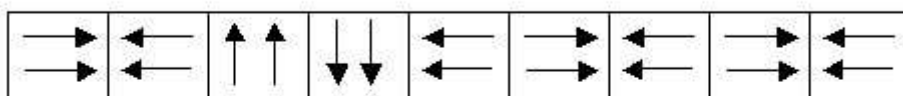
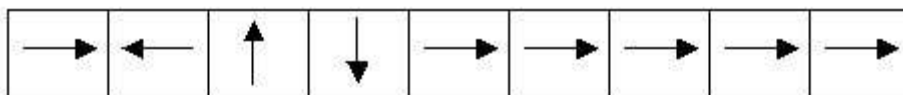
Prowadzący przygotowuje kartkę brystolu A4 z narysowanymi kropkami rozmieszczonymi symetrycznie (po 9 na każdej ćwiartce karty). W górnej lewej i prawej ćwiartce łączy 4 kropki odcinkami, natomiast dolną lewą, i prawą ćwiartkę pozostawia bez połączeń. Dziecko ma połączyć odcinkami kropki w dolnych ćwiartkach tak, jak w górnych. Wzory połączeń mogą być rozmaite, ale należy przestrzegać jednej zasady w rozwiązywaniu ćwiczenia.

Odmianą tego ćwiczenia jest rysowanie wzoru pod dyktando (w lewo, w prawo, w górę, w dół itp.).

Wzrokowe rozpoznawanie kierunku ułożenia strzałek; kształtowanie pojęć kierunku w górę, w dół, w lewo, w prawo, skośnie w lewy górny róg, skośnie w prawy dolny róg itd.

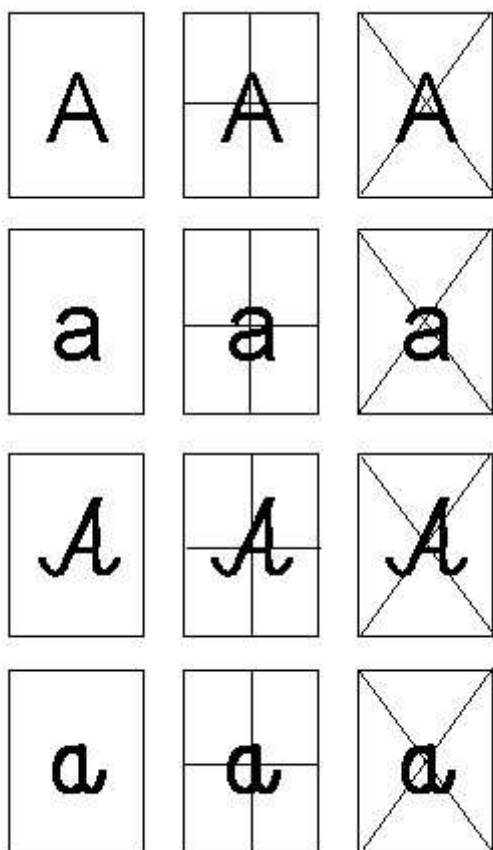
Prowadzący przedstawia dziecku planszę ze strzałkami w kwadracikach oraz kartkę papieru z kwadracikami bez strzałek. Zadaniem dziecka jest narysowanie strzałek w pustych kwadracikach, w takim samym położeniu jak we wzorze (planszy).

Układanie pociętych liter.

Prowadzący wycina z brystolu 12 prostokątów i wypisuje na nich litery alfabetu drukowane i pisane w trzech jednakowych seriach (3x4).

Jedna seria pozostaje jako wzór (nie rozcięta), druga jest rozcięta na 4 równe prostokąty, a trzecia na cztery trójkąty.

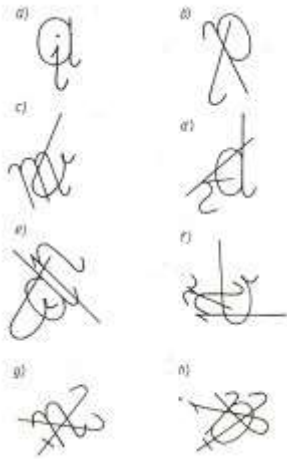
Zadania dla dziecka:

- ułożyć literę (dowolną z serii 2, obserwując taką samą literę nie pociętą (wzór z serii 1));
- ułożyć literę z serii 3, obserwując odpowiednią literę z serii 1;
- ułożyć dowolną literę z serii 2 lub 3 bez wzoru.

Należy ćwiczyć z dzieckiem głównie te litery, z którymi ma ono kłopoty w pisaniu i czytaniu.

Rozpoznawanie i odwzorowywanie liter z układów dwu- i trzyliterowych.

Prowadzący przygotowuje na kartkach papieru wzory nakładających się na siebie liter.

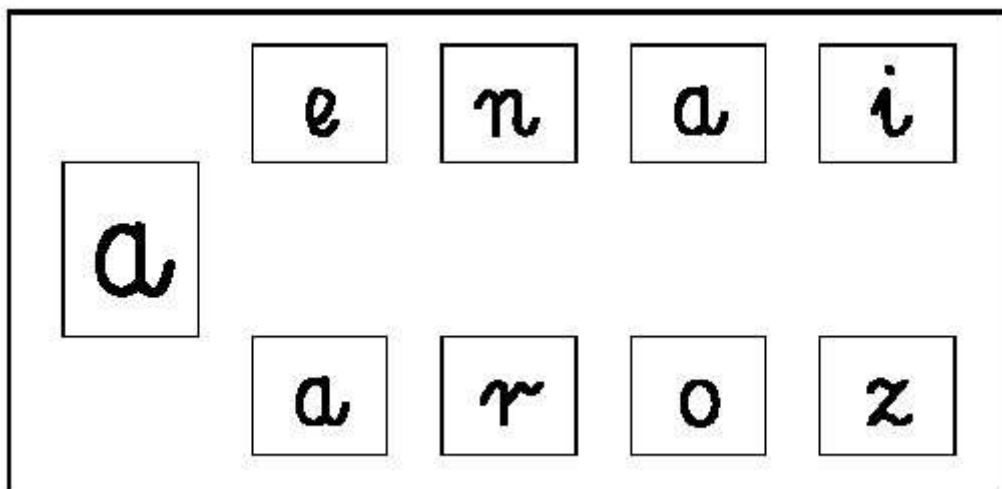

Zadania dla dziecka:

- *na planszy są dwie litery nakładające się na siebie, rozpoznaj je, proszę, wypowiedz ich nazwy, a następnie napisz te litery osobno. Jedną literę możesz napisać kolorem czarnym za pomocą flamastra, a drugą kolorem czerwonym. Prowadzący proponuje dziecku aby litery, z którymi ma kłopoty w pisaniu podczas lekcji oznaczyło kolorem czerwonym;*
- *na planszy są trzy litery nakładające się na siebie, rozpoznaj je, a następnie napisz osobno. Kolor czerwony, jak poprzednio, zarezerwowany jest dla liter, z którymi dziecko ma trudności.*

Rozpoznawanie liter wśród zestawu innych liter.

Na karcie papieru prowadzący pisze określoną literę, np. a, na prawo od niej zestaw innych liter. Zadaniem dziecka jest znalezienie wskazanej litery (może być ona wielokrotnie powtórzona) wśród zestawu wielu innych. Po odnalezieniu litery dziecko ma za zadanie prawidłowo ją odczytać, a następnie napisać.

Rysowanie kształtów literowych za pomocą szablonu.

Dziecko podkłada papier pod szablon z literą i obwodzi ołówkiem po stronie wewnętrznej. Następnie zamalowuje kredkami lub farbami i wycina. W następnym etapie dziecko maluje literę pędzlem na dużym arkuszu papieru, a na końcu zapisuje literę w zeszycie. Dziecko może lepić literę z plasteliny, układać ze sznurka itp.. Od początku należy łączyć literę z przedmiotem rozpoczynającym się odpowiadającą jej głoską. Wykorzystać tu można alfabet obrazkowy.

Ćwiczenia z ruchomym alfabetem.

Prowadzący przygotowuje ruchomy alfabet, oraz serię obrazków (10-15) przedstawiających pojedyncze przedmioty, zwierzęta lub osoby. Dziecko rozpoznaje nazwy poszczególnych przedmiotów (zwierząt, osób) znajdujących się na obrazkach i przyporządkowuje pierwsze litery tych nazw do właściwych obrazków. W dalszej kolejności układa z ruchomego alfabetu jednowyrazowe podpisy pod obrazkami i zapisuje je w zeszycie.

Rozpoznawanie podobnych i odmiennych liter w wyrazach.

Prowadzący przygotowuje na arkuszach papieru pary wyrazów:

las	
lis	

buda	
doba	

wagon	
głowa	

pogoda	
podłoga	

Każda para wyrazów zakreślona jest ramką. Po prawej stronie jest wolne miejsce na wpisanie liter, które są wspólne dla tych par wyrazów oraz liter różniących je. Zadaniem dziecka jest porównanie wyrazów w każdej parze, a następnie wpisanie liter w wydzielonym polu. Litery wspólne dla pary wyrazów dziecko wpisuje

flamastrem czarnym, a odmienne flamastrem czerwonym.

Wyszukiwanie identycznych liter i sylab.

Prowadzący przygotowuje kartoniki z wypisanymi pojedynczymi literami, teksty drukowane, i alfabet ruchomy.

Prowadzący pisze na tablicy określoną literę i poleca dziecku aby wyszukało taką samą w tekście, który ma przed sobą i podkreśliło ją. Następnie prosi dziecko o podniesienie kartonika z tą literą. W dalszym etapie prowadzący pisze literę o podobnym do poprzedniej kształcie i ponawia polecenie z tym, że dziecko podkreśla literę w tekście innym kolorem. Na przykład wyszukuje i podkreśla na zielono „a”, następnie czerwonym kolorem podkreśla wyszukane „o” (analogicznie postępuje z parami liter p-g, m-w, n-u, d-b). W dalszym ciągu ćwiczenia prowadzący układa z tymi literami sylaby a dziecko podkreśla je w tekście, układa z alfabetu ruchomego i wreszcie przepisuje je do zeszytu. Zakończeniem ćwiczenia może być ułożenie przez dziecko wyrazów z tymi początkowymi sylabami.

Wyszukiwanie wyrazów z jednakową litera. Dziecko przyglądając się prostemu tekstowi ma odczytać tylko te wyrazy, w których występuje np. litera "g" następnie wyrazy z literą np. "d". Po odczytaniu powinno przypomnieć sobie te wyrazy i zapisać je w zeszycie. Potem jeszcze raz czytając dany tekst dziecko ma podkreślić na zielono wyrazy z "g", a na czerwono wyrazy z "d".

Pisanie "po śladzie".

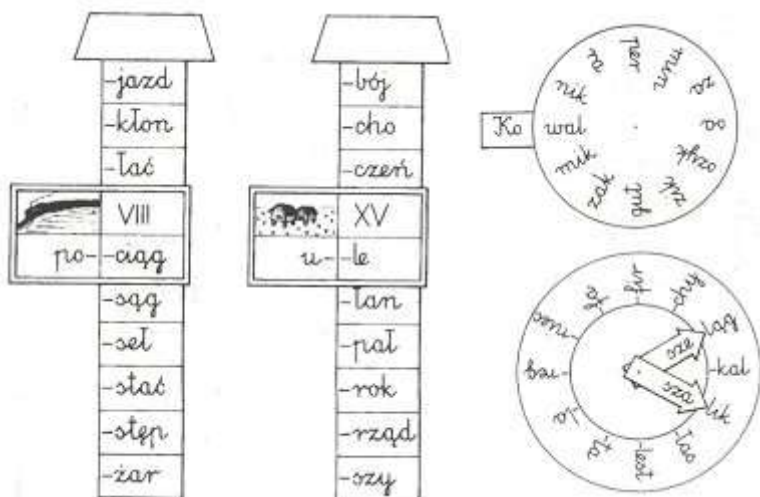
Dziecko otrzymuje zeszyt z literami napisanymi w postaci kropek. Zadanie polega na połączeniu tych kropek z jednoczesną artykulacją.

Układanie krótkich wyrazów i ich przekształcanie.

Prowadzący przygotowuje koperty z obrazkami i kartoniki z literami drukowanymi. Np. obrazek jednej kury i obrazek przedstawiający kilka kur oraz kartoniki z literami: k, k, u, r, a, i. Albo obrazek kota i drugi obrazek przedstawiający dwa koty oraz litery: k, k, o, e, y, i, t. Dziecko układa pod obrazkami podpisy z pojedynczych liter i odpowiednio przez zmianę litery je przekształca, np. kura, kurka, kurki - kot, koty, kotek, kotki - ryba, ryby, rybka, rybki itp.

Składanie sylab w sensowne wyrazy za pomocą suwaków prostych i zegarów.

Dziecko przesuwając suwak ma możliwość składania sylab w sensowne wyrazy. Jeden z wyrazów oznacza nazwę narysowanego przedmiotu na suwaku. Dziecko, poszukując nazwy przedmiotu, odczytuje wyrazy poprzez składanie sylab. Oprócz suwaków prostych można zastosować suwaki zegarowe.

Zadanie dziecka może polegać na takim przesunięciu zegara (suwaka), aby dobrać sylabę, która razem z pierwszą tworzyłaby wyraz wypowiedziany przez prowadzącego. Można też prowadzić ćwiczenia polegające na odczytywaniu wyrazów zaczynających się od tej samej sylaby. Wówczas prowadzący porusza zegarem (suwakiem) a dziecko odczytuje kolejno dwusylabowe wyrazy, w których tylko druga sylaba ulega zmianie.

Układanki sylabowe.

Prowadzący przygotowuje serię obrazków przedstawiających zwierzęta, zabawki, środki lokomocji, kwiaty, rasy psów, przybory szkolne itp., oraz jednowyrazowe podpisy na kartonikach i te same wyrazy rozcięte na sylaby, (1 koperta powinna zawierać 8–10 obrazków i odpowiednią liczbę podpisów w postaci całego wyrazu i tych samych wyrazów rozciętych na sylaby).

Dziecko rozkłada na stole obrazki i układa pod nimi podpisy, a obok kartoniki z sylabami tworzącymi dany wyraz. Koperty powinny zawierać osobno wyrazy dwusylabowe proste, potem trzy i więcej sylabowe.

Dobieranie zdań do obrazków.

Prowadzący przygotowuje kilka do kilkunastu obrazków oraz podpisy do nich w formie zdań:

- dziecko układa kolejno podpisy pod rozłożonymi na stole obrazkami. Po ułożeniu podpisów odczytuje je głośno pod kontrolą prowadzącego;
- prowadzący na krótko pokazuje dziecku podpis i dziecko po krótkiej ekspozycji wybiera odpowiedni obrazek spośród innych;
- dziecko otrzymuje podpisy a obrazki umieszczone są na biurku prowadzącego. Dziecko odczytuje jeden napis, przechodzi do obrazków i wybiera z nich jeden odpowiedni do podpisu. W ten sposób czyta kolejno wszystkie zdania i dobiera właściwe obrazki.

Segregowanie podpisów.

Prowadzący przygotowuje komplet składający się z jednego obrazka i 10-12 podpisów, z których część nie pasuje do sytuacji, przedstawionej na obrazku. Dziecko segreguje podpisy nadające się i nie nadające się do obrazka. Teksty opracowane są w ten sposób, że dziecko zmuszone jest do bardzo dokładnego czytania. Zdania muszą się różnić tylko jednym określeniem np. zdanie, które pasuje do obrazka: "Zosia ma czerwone buty" ma odpowiednik "Zosia ma czarne buty". Napisy trzeba tak konstruować, bo do właściwego wyboru obrazka nie wystarczyło odczytanie jakiegokolwiek urywka.

Porządkowanie zdań.

Prowadzący przygotowuje obrazek i kilka zdań opisujący sytuację przedstawioną na nim (każde zdanie na osobnym kartoniku). Zadanie dziecka polega na takim uporządkowaniu zdań, by utworzyła się historyjka opisująca treść obrazka.

Rozsypanki wyrazowe.

Dziecko otrzymuje jeden obrazek i 3-4 zdania dotyczące tego obrazka pocięte na wyrazy albo 4-5 obrazków i zdania do każdego z nich pocięte na wyrazy. Zadanie dziecka polega na ułożeniu zdań z pojedynczych wyrazów i przypasowanie do właściwego obrazka.

Uzupełnianie luk w tekście.

Dziecko dostaje obrazek zawierający wyraźną, czytelną akcję, oraz tekst drukowany na kartonie opisujący to, co dzieje się na obrazku. Tekst jest niepełny - ostatnie lub środkowe wyrazy zdań są w nim opuszczone. Wyrazy te są napisane na oddzielnych kartonikach. Ponadto pełny tekst - wydrukowany powtórnie - podany jest dziecku w rozsypance (każdy wyraz osobno).

Uczeń powinien przeczytać tekst opisujący obrazek i wypełnić istniejące w nim luki. Następnie mając skompletowany tekst przed oczyma ułożyć identyczny z rozsypanki.

Uzupełnianie w tekście brakujących detali.

Dziecko otrzymuje prosty tekst (np. z pisma dla dzieci). W tekście tym opuszczono wszystkie detale literowe - kreski, kropki, "ogonki" i znaki interpunkcyjne. Na dole arkusza umieszczony jest ten sam tekst drukowany w pełnym wydaniu.

Dziecko ma za zadanie uzupełnić wszystkie brakujące elementy liter i znaki przestankowe czerwoną kredką. Przy pracy dziecko może korzystać z poprawnego tekstu. Na zakończenie dziecko odczytuje tekst.

Zagadki.

Zadaniem dziecka jest wyszukanie w ciągach słownych:

- a. Nazw zwierząt.

1. **Skończyłem** zadanie.
2. Trze**ba rano** wstać.
3. Daj mi raz**owca**!
4. Idziemy **pieszo**.
5. Stach podno**si ołówek**.
6. **Kotara** się rozsune**ła**.
7. Wiatr zła**mął parasol**.

b. Nazwy drzew.

1. Mama kupiła **Uli palto** na zimę.
2. Pies był **uwiązany** na łańcuchu.
3. Dzisiaj będzie smaczny **sos na** obiad.
4. Staś ma ciepłą **jesionkę**.
5. Czy **to pole** twego taty?
6. Zosia **grabi** liście.

Rozsypanki wyrazowe do układania wg wzoru.

Dziecko otrzymuje prosty tekst w całości i taki sam rozcięty na wyrazy.

Zadaniem dziecka jest ułożenie z pojedynczych wyrazów tekstu wg wzoru, a następnie odczytanie całości.

Dobieranie obrazków odpowiednio do treści zagadek.

Dziecko otrzymuje proste zagadki wycięte z pism dla dzieci i obrazki stanowiące ich rozwiązanie. Zadaniem dziecka jest głośne odczytanie zagadki i wyszukanie obrazka stanowiącego jej rozwiązanie.

Uzupełnianki literowe - różnicowanie dźwięków i liter podobnych (np. b-p).

Dziecko otrzymuje serię obrazków - każdy z nich przedstawia jakiś przedmiot lub zwierzę w którego nazwie kryje się "b" lub "p" albo obie te głoski. Pod obrazkiem umieszczony jest (drukowanymi literami) podpis, ale niepełny - brak w nim omawianych liter. Ich miejsce można zaznaczyć kropką np. .ałwan, la.a. Litery "b" i "p" wydrukowane i wycięte są osobno.

Dziecko czyta niepełny podpis pod obrazkiem, orientuje się jakiej litery brak i uzupełnia lukę, odczytując następnie cały wyraz głośno. W ten sposób można przygotować serię obrazków dla innych liter o podobnych kształtach (o-a, m-n) oraz uzupełnianki ortograficzne (rz-ż, ó-u).

Rozwiązanie rebusów.

Dziecko odczytuje kolejno poszczególne części rebusu, zapisuje każdą z nich w zeszycie przedzielając je pauzą. Następnie łączy odpowiednio człony rebusu, zapisuje rozwiązanie i głośno odczytuje (często potrzebna jest tu pomoc prowadzącego).

DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI CZYTANIA

CZYTANIE WYRAZÓW, ZDAŃ i TEKSTÓW SYLABAMI

Czytając wyrazy z podziałem na sylaby, dziecko może równocześnie stawiać oddzielające je pionowe kreski, podkreślać na przemian dwoma kolorami kolejne sylaby lub zakreślać je łukiem. Można również uderzać w czasie czytania dłonią lub ołówkiem o blat stołu, akcentując w ten sposób każdą sylabę, można także dotykać sylab palcem. W początkowych ćwiczeniach najpierw czyta prowadzący, demonstrując określony sposób zaznaczania sylab, następnie prowadzący czyta, a dziecko śledzi tekst, wykonując te same czynności, wreszcie dziecko czyta samodzielnie, wydzielając sylaby słuchowo i ruchowo.

CZYTANIE "WE DWOJE"

Dorośli i dziecko czytają ten sam tekst jednocześnie. Metodę tą powinno się stosować, gdy dziecko ma poważne trudności, np. czyta po literze, nie potrafi złożyć liter w całość. Rodzic czyta powoli starając się jednak nie dzielić wyrazów ale odczytywać je w całości. Można przy tym wyraz "rozciągnąć" tak, jakby się śpiewało. Głos dorosłego powinien być cichy, natomiast dziecka głośny, wyraźnie słyszalny. W miarę jak dziecko będzie coraz lepiej czytać głos dorosłego powinien stopniowo zanikać (od bardzo cichego aż do szeptu), a śpiewne rozciąganie ulegać skróceniu. W ten sposób doprowadzi się dziecko do samodzielnego, poprawnego czytania. Czytanie takie powinno trwać od 5 do 10 minut, ale ćwiczyć je trzeba codziennie.

CZYTANIE NAPRZEMIENNE

(wg. Barbary Zakrzewskiej)

Czytanie na przemian z dzieckiem może przyjąć następujące formy:

- czytanie sylabami na przemian z dzieckiem (jedną sylabę czyta dziecko, drugą prowadzący itd.). Ta forma może poprzedzać lub występować po ćwiczeniach w czytaniu sylabami,
- czytanie kolejnych wyrazów na przemian z dzieckiem lub czytanie przez nie tylko wybranych, określonych wyrazów,

- czytanie na przemian większych partii tekstu (np. do znaków przestankowych),
- czytanie na przemian całych zdań.

Można także przeczytać kilka pierwszych zdań, aby zaciekawić treścią. Na koniec dziecko powinno samodzielnie przeczytać cały tekst.

CZYTANIE NA RATY

Dorosły czyta na zmianę z dzieckiem. Objasnia mu trudniejsze zwroty, odpowiada na pytania, komentuje tekst. Czytanie przez dorosłego części tekstu przyspiesza tempo czytania co ułatwia dziecku zrozumienie treści i zapobiega znużeniu. Dobrze jest ustalić stałą porę czytania oraz jego czas (codziennie przynajmniej 30 minut). Dorosły powinien w sposób elastyczny określać jak długie fragmenty dziecko będzie czytać samodzielnie. Słuchając jak czyta dorosły, dziecko ma śledzić tekst oczami. Wymaga to świadomego regulowania tempa czytania.

Uczeń młodszy

1. Dziecko czyta na głos - zależnie od możliwości: od jednej lub kilku linijek tekstu do 1/2 strony.
2. Dziecko czyta razem z dorosłym na głos ("chórem", dorosły nieco ciszej) - dwa razy więcej, np. od dwóch linijek do 1 strony.
3. Dorosły czyta dziecku na głos - trzy razy więcej, np. od trzech linijek do 3 stron.
4. Dziecko czyta samo po cichu - cztery razy więcej, np. od 4 linijek do 4 stron; powtórka całego cyklu (pkt 1-4).
5. Streszczenie przeczytanego tekstu (ustne - opowiadanie lub pisemne - w formie planu czy wypracowania) lub dyskusja nad tekstem.

Uczeń starszy

1. Dziecko czyta na głos - zależnie od możliwości: od ok. 1/2 - 1 strony.
2. Dorosły - czyta dziecku na głos - trzy razy więcej, ok. 3 stron; dobrze, jeżeli dziecko w tym czasie śledzi tekst wzrokiem.
3. Dziecko czyta samo po cichu - cztery razy więcej: ok. 4 stron; powtórka całego cyklu (pkt 1-3).
4. Streszczenie przeczytanego tekstu (ustne - opowiadanie lub pisemne - w formie planu czy wypracowania) lub dyskusja nad tekstem.
5. Podsumowanie przeczytanego rozdziału - streszczenie rozdziału i dyskusja nad wybranymi problemami.

CZYTANIE POD KONTROLĄ DOROSŁEGO

Stosuje się je, gdy dziecko potrafi czytać samodzielnie (nie literuje), chociaż jeszcze nie całkiem poprawnie. Dziecko czyta powoli, a dorosły poprawia jego błędy, poleca przeczytać zdanie jeszcze raz, pilnuje aby dziecko czytało dokładnie, całymi wyrazami, zwraca uwagę na kropki i przecinki. Błędy niepoprawione będą się utrwały i dziecko nie nauczy się poprawnie czytać. Dziecko czytając posługuje się wskazówką zrobioną z twardego pokolorowanego kartonu. Przesuwa ją w sposób ciągły (bez skoków) pod wierszami tekstu. Wskazówka "prowadzi" oczy dziecka, reguluje tempo oraz kierunek ruchu gałek ocznych. Jeżeli dziecku drży ręka i wskazówka skacze, należy ująć jego dłoń i spokojnie przesunąć pod wierszami czytanego tekstu.

- po każdym czytaniu dziecko powinno opowiedzieć co przeczytało;
- jeśli opowiada niedokładnie, należy pomóc mu pytaniami;
- jeśli z opowiadania wynika, że nie rozumie treści, powinno ponownie przeczytać tekst;
- ostatnim etapem może być namalowanie obrazka związanego z treścią czytanki lub (i) rozmowa na jej temat.

CZYTANIE SPOSOBEM KOMBINOWANYM

Dziecko czyta najpierw głośno pod kontrolą dorosłego, np. przez 10 minut, a kiedy zaczyna się już męczyć, prosimy aby pozostałą część tekstu przeczytało po cichu. Następnie opowiada przeczytaną treść.

CZYTANIE INNYM

Czytanie innym nobilituje dziecko, buduje w nim poczucie własnej wartości, daje radość i satysfakcję z "bycia potrzebnym". Niekoniecznie musi to być czytanie książek. Mogą to być teksty okazjonalne: informacja z czasopisma (np. tata poprosi wskazując oczywiście wybrany fragment - "synu znajdź mi w gazecie jaki był wynik meczu i kto strzelił gola), przepis kulinarny mamy, instrukcja na zabawce młodszego rodzeństwa itp.

UWAGI

Po każdym czytaniu, dziecko powinno opowiedzieć co przeczytało. Jeżeli ma z tym problemy, trzeba je naprowadzić, wspomóc dodatkowymi pytaniami. W ostateczności powinno przeczytać tekst raz jeszcze i znowu spróbować go opowiedzieć. Następnie można dziecku zaproponować, aby

zrobiło ilustrację związaną z tekstem. Rozmowa o wykonanym rysunku będzie kolejną okazją do sprawdzenia stopnia rozumienia czytanego tekstu.

DOSKONALENIE UMIEJĘTNOŚCI PISANIA

PRZEPISYWANIE

Dziecko odtwarza tekst podany jako wzór. Aby nie dopuścić do mechanicznego, bezmyślnego przepisywania, daje się mu polecenie wymagające zwrócenia szczególnej uwagi na określone miejsca w tekście. W tym celu stosuje się do przepisywania teksty z lukami:

- literowymi - wymagają one wpisania w puste miejsca odpowiedniej litery, która stanowi trudność ortograficzną,
- sylabowymi - w luki wpisuje się sylaby,
- wyrazowymi - brakujące wyrazy zawierające określoną trudność ortograficzną mogą być podane osobno (pod tekstem lub luźnych kartonikach) lub mogą też być przedstawione za pomocą obrazka.

UWAGI

Teksty z lukami wyrabiają spostrzegawczość i zmuszają do autokontroli, budząc tym samym czujność ortograficzną. Są bardzo przydatne w utrwalaniu i sprawdzaniu stopnia opanowania przerabianego materiału.

Inne formy przepisywania z dodatkowymi poleceniami:

- podkreślanie liter, sylab lub wyrazów zawierających określoną trudność,
- wypisywanie sylab lub wyrazów z trudną literą,
- przekształcanie tekstu, np. zamiana liczby pojedynczej na mnogą itp.

TYGODNIOWE ĆWICZENIA POPRAWNEJ PISOWNI - SAMODZIELNA PRACA STARSZYCH UCZNIÓW

(wg. Marty Bogdanowicz)

Przygotowanie

- załóż zeszyt do ćwiczeń ortograficznych;
- powtórz i utrwal zasady pisowni;
- na końcu zeszytu załóż "Słowniczek Trudnych Wyrazów".

Pisanie z pamięci - co dzień

- przeczytaj uważnie wybrany przez siebie, lub wskazany przez nauczyciela, fragment tekstu (ok. 5 zdań niezbyt długich, po ok. 5 wyrazów w zdaniu);
- przeczytaj pierwsze zdanie zapamiętując tekst i pisownię wyrazów; uzasadnij pisownię trudnych wyrazów;
- powiedz tekst z pamięci;
- przeczytaj powtórnie zdanie sprawdzając, czy dobrze zapamiętałeś;
- napisz tekst z pamięci;
- sprawdź zapis i nanieś poprawki;
- porównaj zapis ze zdaniem wzorcowym i nanieś poprawki;
- zakryj zdanie wzorcowe i napisane;
- napisz powtórnie to samo zdanie;
- sprawdź zapis.

Poprawa błędów

- wypisz wyrazy, w których popełniłeś błędy i uzasadnij poprawną pisownię;
- wyrazy te zastosuj w krzyżówce, ułóż z nimi zdania, utwórz rodzinę wyrazów pokrewnych, wykonaj ćwiczenie utrwalające pisownię (bibliografia);
- wpisz je do "Słownika Trudnych Wyrazów" (na końcu zeszytu).

Sprawdzian - co tydzień

- pracuj codziennie, zapisując datę przy wykonywanych ćwiczeniach;
- po tygodniu ćwiczeń poproś kogoś, aby podyktował ci zdania, które codziennie pisałeś;
- sprawdź, o ile błędów mniej zrobiłeś niż poprzednio, i popraw je (wg wzoru).

Po każdym tygodniu ćwiczeń pokaż zeszyt nauczycielowi.

DYKTANDO W 10 PUNKTACH - Z KOMENTARZEM ORTOGRAFICZNYM

(wg. Marty Bogdanowicz)

Punkt 1. Umowa

Umów się z dzieckiem, że codziennie będziecie robić dyktando obejmujące zawsze tylko 3 zdania. Wymyślcie wspólnie nagrodę po każdym tygodniu pracy.

Punkt 2. Wybór tekstu

Zaznacz w książce dziecka 3 zdania i przeczytaj na głos pierwsze zdanie.

Punkt 3. Komentarz ortograficzny

Dziecko powtarza zdanie i omawia pisownię każdego wyrazu (podaje zasady pisowni, poszukuje uzasadnienia pisowni).

Punkt 4. Zapisywanie

Dziecko zapisuje zdanie (podobnie postępuje z następnymi zdaniami).

Punkt 5. Kontrola 1 - dziecko

Dziecko samodzielnie sprawdza cały napisany tekst.

Punkt 6. Kontrola 2 - dorosły

Dorosły sprawdza tekst. Jeżeli znajdzie błędy, podaje ich liczbę.

Punkt 7. Kontrola 3 - dziecko

Dziecko ponownie sprawdza tekst z pomocą słownika ortograficznego.

Punkt 8. Kontrola 4 - dorosły

Dorosły sprawdza poprawiony tekst. Jeżeli nadal są błędy, wskazuje tekst -wzór, z którego dyktował zdania.

Punkt 9. Kontrola 5 - dziecko

Dziecko porównuje napisany tekst ze wzorem i ostatecznie poprawia błędy.

Punkt 10. Poprawa

Dziecko opracowuje błędnie napisane wyrazy (np. podaje zasady pisowni, wyrazy pokrewne, odmienia wyraz przez przypadki, wymienia na inne formy).

Cele techniki "dyktando z komentarzem ortograficznym":

- utrwalenie zasad pisowni;
- wytworzenie świadomości ortograficznej przez przekształcenie się nawyku "głośnego myślenia" - omawiania zasad pisowni (pkt. 3) - w nawyk "cichego" przypominania ich sobie podczas pisania;
- wyrobienie w dziecku nawyku stałego sprawdzania tego co pisze, a tym samym budowanie w nim odpowiedzialności za napisany tekst. Dziecko może oczywiście popełniać błędy, ale nie może pozostawić ich bez poprawienia.

UWAGI

Realizacji tych celów będzie sprzyjać prowadzenie ćwiczeń krótkich ale systematycznie. Z dzieckiem można zawrzeć umowę co do czasu pracy (codziennie), liczby dyktowanych zdań (zawsze tej samej) oraz nagrody (po każdym tygodniu ćwiczeń). Taki rodzaj kontaktu zminimalizuje możliwość pojawiania się konfliktów i ciągłych prób negocjowania przez dziecko warunków pracy.

OSOBISTY SŁOWNIK ORTOGRAFICZNY - OSORT

(wg. *Doroty Mielcarek*)

Osobisty Słownik Ortograficzny, to założony przez dziecko zeszyt, najlepiej 100 kartkowy w kratkę. Pośrodku lewej strony kolejnych kartek, dziecko wpisuje dużymi

literami wyraz, który ma opracować, np. słowo "mnożenie". Ortogram "ż" zaznacza czerwonym kolorem.

Z prawej strony kartki wpisuje kolejne punkty opracowania.

1. Uzasadnienie pisowni.
2. Słowa z rodziny wyrazów.
3. Wyrażenia związane z wyrazem "bazowym" i każdym słowem z rodziny wyrazów.
4. Rysunek, wierszyk, skojarzenie, które pomogą dziecku zapamiętać pisownię opracowywanego słowa.

UWAGI

Ortogramy "ż" w każdym wyrazie powinny być "**od razu**" pisane (a nie poprawiane) na czerwono. Inaczej mówiąc, dziecko przerywa pisanie, gdy dociera do ortogramu, zmienia długopis na czerwony, wpisuje ortogram, znowu zmienia długopis i kończy pisać wyraz. Zatrzymanie na moment **ręki i oka** wzmacnia pamięć wzrokową dziecka i włącza jego "myślenie ortograficzne". Korzystne jest takie wpisywanie wyrazów, aby ortogram znajdował się zawsze w tej samej pozycji - jeden pod drugim.

Można umówić się z dzieckiem, aby ortogramy "rz", "ó" i "ch" pisało zawsze kolorem zielonym, a "ż", "u" i "h" kontrastującym czerwonym.

Przykład:

mnożenie	<p>1. Uzasadnienie pisowni:</p> <p>Występuje wymiana „ż” na „g” mnożenie – mnogość</p> <p>2. Rodzina wyrazów:</p> <ul style="list-style-type: none">• pomnożyć• przemnożyć <p>3. Wyrażenia</p> <ul style="list-style-type: none">• mnożenie problemów• pomnożyć majątek• przemnożyć liczby <p>4. Rysunek lub skojarzenie</p> <p>Mnożenie – kropka nad „ż” obrazuje matematyczny znak tego działania.</p>
-----------------	---

PISANIE Z PAMIĘCI

(wg. Marii Szurmiak)

Ćwiczenia w pisaniu z pamięci należy stosować, gdy dziecko opanowało już umiejętność zapisywania i odczytywania wyrazów. Przebiegać one powinny w następującej kolejności:

1. Dziecko odczytuje zdanie wybrane do pisania (podpis pod obrazkiem, krótkie zdanie z elementarza - trzy-, najwyżej czterowyrazowe).
2. Liczy na palcach wyrazy w nim zawarte wymawiając je głośno.
3. Spoglądając na wzór, układa całe zdania z liter ruchomego alfabetu.
4. Każdy wyraz dzieli na litery, wymawiając odpowiednie głoski i biorąc każdą literę do ręki. Klaszcze tyle razy, ile jest liter w wyrazie, albo stuka ołówkiem o stolik.
5. Składa zdania z powrotem i odczytuje je całe jeszcze raz.
6. Każdy wyraz dzieli na sylaby (części wyrazu), a następnie wyklaskuje (wystukuje) liczbę sylab w wyrazie.
7. Zasłania zdanie kartką papieru i pisze w zeszycie, dyktując sobie półgłosem po sylabie.
8. Porównuje zapis z tekstem i poprawia samodzielnie ewentualne błędy.
9. Prowadzący ćwiczenia kontroluje poprawność zapisu.
10. Jednorazowa dawka pisania z pamięci nie powinna przekraczać 2-3 zdań. W miarę uzyskiwania efektów należy odchodzić stopniowo od początkowych etapów (np. układania z ruchomego alfabetu).

PISANIE ZE SŁUCHU

(wg. Marii Szurmiak)

Ćwiczenia w pisaniu ze słuchu stosuje się, gdy dziecko umie już poprawnie pisać z pamięci.

1. Prowadzący czyta dziecku głośno całe dyktando (3-4, potem więcej zdań) i sprawdza, czy dziecko zrozumiało to, co usłyszało (powinno ono opowiedzieć treść dyktanda).
2. Prowadzący czyta pierwsze zdanie dyktanda, dziecko powtarza je i liczy na palcach wyrazy (na początku nie powinno być więcej jak 3-4 wyrazy).
3. Trudniejsze wyrazy dziecko układa z ruchomego alfabetu albo (starsze dzieci) wyszukuje w słowniku.
4. Dzieli te wyrazy na litery i sylaby.

5. Prowadzący ćwiczenie powtórnie czyta całe zdanie, a potem zasłania ułożony trudny wyraz (lub zamyka słowniczek).
6. Dziecko zapisuje całe zdanie, a prowadzący sprawdza, czy napisało dobrze i poleca poprawić błędy (dziecko pisze ołówkiem). Tak postępuje z każdym następnym zdaniem

UWAGI

Dyktując dziecku zdanie, trzeba wyraźnie (nawet z przesadą) wymawiać każdy wyraz, aby mogło ono usłyszeć wszystkie występujące w nim głoski.

W miarę uzyskiwania wprawy w pisaniu, dziecko przestaje korzystać z ruchomego alfabetu, a tylko wyszukuje trudniejsze wyrazy w słowniku i dzieli je na litery i sylaby.

Większość ćwiczeń zaczerpnięto z następujących pozycji:

1. Bogdanowicz M., Adryjanek A., Rożyńska M., (2007), *Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców*, Operon
2. Czajkowska I., Herda K., (1989), *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*, WSiP
3. Gąsowska T., Pietrzak-Stępkowskiej Z., (1978), *Praca wyrównawcza z dziećmi mającymi trudności w czytaniu i pisaniu*, WSiP
4. Grabałowska K., Jastrząb J., Mickiewicz J., Wojak M., (1995), *Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu. Poradnik metodyczny do terapii dzieci dyslektycznych*, TNOiK "Dom Organizatora"
5. Kowaluk M., (2009), *Efektywność terapii pedagogicznej dzieci z trudnościami w uczeniu się*, Wydawnictwo UMCS
6. Malendowicz J., (1978), *O trudnej sztuce czytania i pisania*, Nasza Księgarnia
7. Mielcarek D. (red), (2006), *Mini-max o dysleksji*, Seventh Sea
8. Naprawa R., Tanajewska A., Szczepańska K., (2010), *Uwierz w siebie. Program dla uczniów o specyficznych i specjalnych potrzebach edukacyjnych*, Wydawnictwo Harmonia
9. Sawa B., (1980), *Jeżeli dziecko źle czyta i pisze*, WSiP
10. Spionek H., (1975), *Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne*, PWN
11. Szurmiak M., (1987), *Podstawy reedukacji uczniów z trudnościami w czytaniu i pisaniu*, WSiP
12. Zakrzewska B., (1976), *Reedukacja dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu*, WSiP
13. Zakrzewska B., (1996), *Trudności w czytaniu i pisaniu*, WSiP